

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Viestinnän koulutusohjelma

Ira Juvonen

ARKIKÄYTTÄYTYMISEN TUTKIMINEN

Lähtökohtana muumimukien vaikutus arjessa sekä havainnointi käsikirjoittajan työkaluna

Opinnäytetyö
Tammikuu 2013

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Tammikuu 2013

Viestinnän koulutusohjelma

Länsikatu 15

80110 JOENSUU

p. (013) 260 600 p. (013) 260 6906

Tekijä

Ira Juvonen

Nimi

Arkikäyttäytymisen tutkiminen. Lähtökohtana muumimukien vaikutus arjessa sekä havainnointi käsikirjoittajan työkaluna

Tiivistelmä

Arkikäyttäytymisen havainnointi. Lähtökohtana muumimukien vaikutus arjessa sekä havainnointi käsikirjoittajan työkaluna -opinnäytetyössä tutkin kolmen eri henkilön arkikäyttäytymistä. Opinnäytetyön lähtökohtana on tutkia henkilöiden arkikäyttäytymistä ja muumimukien vaikutusta eri tilanteisiin. Tavoitteena on saada runsaasti tietoa siitä, kuinka ihmiset käyttäytyvät arjessa sekä tarkastella havainnointia käsikirjoittajan työkaluna. Tutkimuskohteet valitsin heidän muumimuki-innostuneisuuteensa pohjautuen.

Opinnäytetyössä käydään läpi Tove Janssonin muumitarinoita sekä useita eri tutkimusmenetelmiä, joiden avulla voidaan perehtyä ihmisten käyttäytymistapoihin. Työssä tarkastellaan etnometodologiaa menetelmiä sekä sitä, miten sosiaalinen maailma rakentuu. Lähdekirjallisuutena toimivat muun muassa Harold Garfinkelin sekä Alfred Schützin teorit. Opinnäytetyössä tarkastellaan havainnointitilanteita ja analysoidaan niitä useita tutkimusmalleja hyödyntäen. Lisäksi opinnäytetyössä eritellään sitä, kuinka esineiden arvo ihmisille kehittyy ja ilmenee.

Lopputulokseksi saadaan hyödyllisiä vinkkejä käsikirjoittajille omien tekstien ja etenkin uskottavien henkilöhahmojen luomiseen.

Kieli
suomi

Sivuja 59

Asiasanat

käsikirjoittaminen, muumit, käyttäytyminen, etnometodologia

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
January 2013
Degree programme in Communication
Länsikatu 15
80110 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 600

Author
Ira Juvonen

Title
Studying Behavior: Focusing in Finding a Useful Tool for Scriptwriting by Studying the Way People Behave While Using Moomin Mugs

Abstract

The aim on my thesis was to study the way people behave in their natural environment. The purpose of this study was to investigate the effects of using different moomin mugs in different situations. The ultimate aim of the study was to find effective tools for scriptwriting and especially finding ways to write believable characters.

Data for this research was gathered from Joensuu region within three months. In my study there were three people from different age groups and backgrounds. Interest into moomin mugs was the reason I chose the people to be involved in this study. In this thesis there is a lot of information about Tove Jansson's moomin stories and different ways of understanding human behavior and individuals' social environment. Books by Alfred Schütz, Harold Garfinkel and many more were used for gaining background information about human behavior. I spent a lot of time collecting data from informants' natural environment. I spent a lot of time face to face with the people that participated in my study as well as with their family and friends.

While studying different ways of behavior, I gathered a lot of interesting information to be used in the future story writing. This thesis gives scriptwriters a great tool to understanding why people behave the way they do. These results suggest that people transfers their ways of thinking to each other by sharing information and for example giving a certain moomin mug to their friend.

Language
Finnish

Pages 59

Keywords
scriptwriting, moomin, behavior, ethnomethodological study

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Työskentelymuodot	5
2.1 Johdatus tutkimukseen	5
2.2 Tutkimuskohteiden valinta	6
2.3 Tutkimusmenetelmät	7
2.4 Tutkimushaasteet	11
2.5 Roolini havainnoijana.....	12
3 Johdatus muumien maailmaan.....	13
3.1 Tove Janssonin kuvitustavat.....	13
3.2 Tarinoista mukeiksi	15
3.3 Havainnoinnin tärkeys: muumit elämässäni.....	16
4 Tuotteen arvon syntyminen	17
5 Havainnot.....	22
5.1 Muumit arkikäyttäytymisessäni	22
5.2 Muumit arkikäyttäytymisessä: Tapaus 1, Tiina.....	24
5.3 Muumit arkikäyttäytymisessä: Tapaus 2, Elina.....	35
6 Tulokset	47
6.1 Havainnointi käytännössä.....	47
6.2 Muumimukit osana tutkimuskohteiden elämää.....	49
6.3 Vinkkejä havainnointitilanteisiin	51
7 Pohdinta	55
Lähteet	58

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tutkitaan, kuinka tarinat välittyvät tuotteiden esiintyessä ihmisten arjessa. Tutkittavaksi tuotteeksi olen valinnut muumimukit, jotka ovat Tove Janssonin muumitarinoiden innoittamia. Tutkimuskohteeksi olen valinnut itseni sekä kaksi ulkopuolista ja eri ikäryhmiin kuuluvaa henkilöä. Tutkittavaa materiaalia saan havainnoimalla omaa käyttäytymistäni, vieraiden muumimukikäytöstä kotonani ja muumimukien ilmenemistä muiden tutkimuskohteitteni arjessa. Voidakseni pätevästi havainnoida ja tutkia saamiani tuloksia olen tietoinen Tove Janssonin muumitarinoista sekä myös siitä, kuinka ihmisten sosiaalisia suhteita ja maailmaa voidaan tutkia.

Tavoitteenani on saada selville, kuinka tärkeää tarinoihin liittyvien tuotteiden merkitys arjessa on ja kuinka esimerkiksi käsikirjoittajat pystyvät hyödyntämään tutkimustuloksiani omien tarinoidensa kehittämisessä. Käsikirjoittajille erityisen tärkeää on havainnointitaito, joten tutkimukseni perusteella jokainen käsikirjoittaja saa hyvän tietopaketin ihmisten tavasta toimia erilaisissa tilanteissa. Havainnoin myös, kuinka useilla eri tavoilla muumien arvo ilmenee ihmisten arjessa ja käyttäytymisessä.

2 Työskentelymuodot

2.1 Johdatus tutkimukseen

Tutkimuksen kohteena on kaksi eri-ikäistä ja eri elämäntilanteissa elävää henkilöä, joilla on omat tapansa kohdella muumimukeja ja kokea ne omassa arjessaan. Heidän lisäksi havainnoin omia käyttäytymistapojani.

Tutkin sitä, kuinka muumimukit vaikuttavat jokapäiväisissä arkisissa teoissa. Tutkin esimerkiksi, kuinka kahvipöytäkeskustelut muuttuvat, kun astioina käytetään tietynlaisia

muumimukeja. Selvitän, kuinka tarinat ja esineet vaikuttavat ihmisen arkikäyttäytymiseen; huomaako esimerkiksi emännän ja tämän vieraan ystävyysuhteen tason siitä, minkä mukin emäntä hänelle ojentaa. Tutkimustulosten pätevyuden kannalta on tärkeää havainnoida useita erilaisia arkisia tilanteita kaikkien tutkimuskohteiden osalta. Aluksi havainnoin tilanteita sivusta ja kirjoitan muistiin mahdollisimman paljon tärkeitä ja huomionarvoisia asioita, kuten esimerkiksi henkilöiden väliset suhteet, tavat puhua, tyyli liikkua ja millaisia tarinoita muumimukien ympäröimänä keskustellaan. Tämän jälkeen haastattelen tutkimuksen kohteitani, jotta kuulen myös heidän käsityksiään omista tavoistaan.

Tutkimustuloksista on hyötyä käsikirjoittajille. Käsikirjoittajien tulee luoda uskottavia hahmoja, joten tekemieni tutkimusten ja havainnointitilanteiden avulla he saavat runsaasti hyödyllistä tietoa ihmisten käyttäytymistavoista. Tutkimuksessani huomioidaan myös, kuinka esineen arvo voi merkitä käyttäjille useita eri asioita. Useimmille käsitteestä arvo syntyy ensimmäisenä mielikuva rahallisesta arvosta, mutta arvoa voi käsitellä usealla eritavalla ja se onkin tutkimuksessani erityisen tärkeää.

2.2 Tutkimuskohteiden valinta

Opinnäytetyössäni on varsinaisesti kolme tutkimuskohdetta. Tutkimuskohteena olen minä itse, jotta voin havainnoida kaikkia mahdollisia tilanteita ja ajatuksia useista eri näkökulmista. Omistan itse tällä hetkellä vain yhden mukin, joten valitsen muiksi tutkimuskohteiksi henkilöitä, jotka ovat lähestulkoon fanaattisia muumimukien keräilijöitä tai henkilöitä, joille muumit ovat iso osa elämää. Valitessani kohteiksi eri-ikäisiä henkilöitä pääsen tarkasti tutkimaan muun muassa sitä, vaikuttaako esimerkiksi ikäryhmä siihen, kuinka eri tavoin muumien arvo tutkimuskohteilleni välittyy. Tutkimuksen kohteina minulla on 22-vuotias parisuhteessa elävä Tiina ja 33-vuotias yksinhuoltaja Elina. Tiinan valitsin tutkimuksen kohteeksi, koska hän on hyvä ystäväni ja pystyn havainnoimaan hänen käyttäytymistään monesta näkökulmasta. Halusin tutkimukseen myös henkilön, jota en varsinaisesti tunne ja tästä syystä valitsin mukaan myös Elinan. Tutkimuskohteiden arki on toisistaan hyvin poikkeavia, joten tiesin saavani paljon hyödyllistä arkeen liittyvään havainnointia.

Opinnäytetyöprosessin aikana havainnoin, kuinka ihmiset käyttäytyvät muumimukien ympärillä. Havainnoin myös hetkiä, jolloin muumimukit eivät ilmene selkeänä osana heidän arkeaan. Selvitän, onko ihmisillä muun muassa omia muumikoodeja, joiden mukaan käyttäytytään. Havainnoin, missä muumimukeja säilytetään, missä arkisissa tilanteissa niitä käytetään ja millaisia tarinoita mukien läheisyydessä kerrotaan. Näiden saamieni tietojen perusteella voin mahdollisesti ehdottaa toimivia keinoja käsikirjoittajille jatkossa tapahtuviin havainnointitilanteisiin.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni kohteena on sosiaalisessa maailmassa eläviä henkilöitä ja heidän lähipiiriinsä kuuluvia ihmisiä. Löytääkseni mahdollisimman paljon hyödyllistä ja laajaa tutkimusmateriaalia käytän lähestymistapanani etnometodologisia keinoja. ”Etnografiseen tutkimukseen ryhtyminen merkitsee sitoutumista pitkäkestoiseen prosessiin ja varautumista yllättäviin käänteisiin” (Lappalainen, Hynninen, Kankkunen, Lahelma & Tolonen 2007, 43). Tutkimuksessa käytin osallistuvaa havainnointia, joka voi olla joko aktiivista tai passiivista. Osallistuvaan havainnointiin vaikuttaa pääasiassa se, kuinka runsaasti itse tutkija tilanteisiin vaikuttaa. Itse toimin osittain pelkästään passiivisena, tilanteita vierestä seuraavana tutkijana. Ajottain otin myös hieman aktiivisemmän roolin, eli olen osana tapahtumia ja esitän muun muassa kysymyksiä tutkimuskohteille. Havainnointi on aina osallistuvaa, sillä tutkimuskohteet ovat aina tietoisia havainnoijasta. Tutkijana minun piti kunnioittaa tutkimuskohteiden arkea ja olla muuttamatta heidän käyttäytymistään omalla käytökselläni.

Saadakseni havainnointitilanteista mahdollisimman paljon irti minun piti luoda tutkimuskohteeseeni avoin suhde, koska tutkimuskohteen täytyy uskaltaa kertoa kokemuksistaan avoimesti, jotta havainnointini hänestä olisivat mahdollisimman päteviä ja luotettavia. Osatakseni havainnoida tutkimuksen kohteita perehdyin Harold Garfinkelin luotsaamaan keskusteluanalyysiin, jossa tarkastellaan yksilöiden arkielämässään noudattamia sääntöjä. Saadakseni tutkimuskohteistani monipuolista informaatiota perehdyin Alfred Schützlin teorioihin sosiaalisen maailman rakentumisesta. ”Ihmisillä ei koskaan voi olla keskenään samanlaisia kokemuksia mistään, mutta sillä ei ole merkitystä,

sillä ihmiset olettavat, että heidän kokemuksensa maailmasta ovat samanlaisia ja koska he toimivat ikäänkuin heidän kokemuksensa olisivat yhdenmukaisia käytännöllisten tarkoitusten kannalta” (Heritage 1996, 65).

Ihmiset ennakoivat, kuinka heidän tekonsa tai sanansa saattaa tulla ymmärretyiksi tai väärinymmärretyiksi. Näin he valmistautuvat erilaisiin lopputuloksiin. Jos kuitenkin mikään oletetuista lopputuloksista ei tule toteutetuksi, todennäköisesti suututaan tai vaaditaan erikoiselle käyttäytymiselle selityksiä. Suuri osa ihmisten kanssakäymisestä on sanatonta, mutta usein tärkeimmät asiat sanotaan ääneen. (Heritage 1996, 74 - 89.) Kuinka näiden ääneen lausuttujen lauseiden sisältö saadaan selville? Vastaanottajan kannattaa aluksi esimerkiksi miettiä, kuka lauseet sanoi, missä ja milloin asiat on ilmaistu. Tärkeää on myös huomioida, mitä on saatu aikaan sanomalle se, mitä on alun perin sanottu. Vastaanottajan kannattaa myös miettiä toimijan motiiveja tämän sanoessa tiettyjä asioita. Huomioin tarkkaan, mitä sanoja tutkimuksenkohteet käyttivät kuvaillessaan muumimukeja tai kertoessaan tarinoitaan muumimukien innostamina. Huomioin erityisen tarkasti myös ihmisten käyttäytymistä eri henkilöiden ollessa tilanteissa mukana. ”Sanotun ymmärrettävyys perustuu kuulijan kykyyn päätellä se, mitä tarkoitetaan siitä, mitä sanotaan, tiettyjen menetelmien avulla, joihin sekä puhuja että kuulija nojaavat” (Heritage 1996, 145). Heritage muistuttaa teoksessaan myös, että kieli ja sanat ilmentävät jatkuvaa kompromissia yleisen ja erityisen välillä. Tällä tarkoitetaan sitä, että on yhdessä päätetty, mitä esimerkiksi punainen tarkoittaa, vaikka todellisuudessa jokainen ymmärtää punaisen värin hieman eri tavalla. Lauseen tulkintaan vaikuttavat esiintymiskonteksti, sosiaaliset suhteet ja inhimilliset päämäärät. ”Etnometodologisessa tutkimuksessa turvaututaan Garfinkelin symmetrian olettamukseen: oletetaan, että sekä käyttäytymisen tuottaminen että sen tulkinta ovat yhteisten menetelmien tai menettelytapojen selostettavissa olevia tai selontekovelvollisuuden alaisia tuotoksia” (Heritage 1996, 236).

Tutkimukseni kannalta oli tärkeää tutkia keskusteluanalyysiin tukeutuen tapoja, joilla lausumat suorittavat tiettyjä toimintoja sijoittumalla ja osallistumalla toimintajaksoihin. Keskustelutilanteita tutkin vieruspari-tekniikkaa hyödyntäen. ”Vierusparin etujäsenen tultua tunnistettavasti tuotetuksi puhujan on lopetettava ensimmäisessä mahdollisessa päätökohdassa ja seuraavan puhujan on aloitettava ja tuotettava jälkijäsenen siitä parityyppistä, johon etujäsen tunnistettavasti kuului” (Heritage 1996, 241).

Vierusparitapauksiin kuuluvat muun muassa tervehdykset, kysymys-vastaus-tilanteet sekä pyyntö-hyväksyntä- tai hylkäys-tapaukset. Keskusteluja analysoitaessa kiinnitän huomiota toimijoiden kysymys- ja vastausrakenteisiin. Tärkeää on myös huomioida, onko vastauksissa huomattavissa viivytyksiä, epäsuoria tai suoria kieltäytymisiä, selontekoja, jotka ylläpitävät sosiaalista solidaarisuutta tai esimerkiksi pikkusanojen, kuten no- tai tota-sanojen käyttöä runsaasti. (Heritage 1996, 263.) Esimerkiksi kysyessäni tutkimuskohteeltani kysymyksiä oletan saavani häneltä suoria vastauksia. Hänen kuitenkin viivytellessä tai jättäessä vastaamatta kysymyksiin voin päätellä hänellä olevan esimerkiksi jotain salattavaa.

Schütz in teoksessa kuvaillaan tyhjentävästi, kuinka oletamme tulevamme ymmärretyksi yhteiseksi koetussa sosiaalisessa maailmassa.

”Eläessämme maailmassa elämme toistemme kanssa ja toisille, joiden suhteen ohjaamme arkitoimintaa. Kokiessamme heidät toisiksi, kanssaihmisiksi tai aikalaisiksi, edeltäjiksi tai seuraajiksi, joiden kanssa olemme samassa veneessä yhteisissä toimissamme ja joiden odotamme suhtautuvan meihin kuten he odottavat meidän suhtautuvan heihin, ymmärrämme heidän käyttäytymistään ja edellytämme heidän ymmärtävän omaa käyttäytymistämme.” (Schütz 2007, 36.)

Havainnoidessani tutkimuskohdetta voin ajatella hänen kokemuksiaan niin, että olen itse kokenut samankaltaisia asioita ja teen päätelmiä hänen kuvitelmistaan omien kokemusteni pohjalta. Schütz kertoo suhteessa vain toisen käyttäytymiseen mielekkäästi ohjautuvan oman käyttäytymisen olevan sosiaalista. Tutkijana minun kannattaa muistaa, että kaikki kehonliikkeissä tapahtuvat muutokset, toimijan elämysten kulku, tekoon ryhtyminen ja itse teot eivät välttämättä ole tarkoitettu tulla ilmaistuiksi. Ajoittain muutokset kehossa eivät myöskään tule ilmaistuiksi juuri sillä tavalla, kuin alun perin oli haluttu. ”Arkisessa puhutavassa toiminta erotetaan käyttäytymisestä, että sitä luonehtii tietoisuus ellei jopa vapaa tahdonvalinta” (Schütz 2007, 108).

Kuinka rationaalisesti toimiva todellisuudessa etenee? Schütz in mukaan toiminnan suunnittelu alkaa siitä, että asetetaan päämäärä, jonne toimija pääsee käyttämällä erilaisia keinoja. Hän toteuttaa samalla osatekoja, jotka vievät aina lähemmäksi asetettua päämäärää. (Schütz 2007, 114.) ”Voidakseni suunnitella tulevaisuudessa toteutuvan teon minulla täytyy olla esitietoa siitä, kuinka sitä tehtäessä menetellään” (Schütz 2007, 167). Voidakseni ymmärtää toista tulee minun tietää, että Sinällä on tajunsa ja kestonsa ja että

hänen elämysvirtansa on lähtökohtamuodoiltaan sama kuin omanikin. ”Toisen aito ymmärtäminen perustuukin ymmärtäjän itsetulkinta-akteihin” (Schütz 2007, 205). Ymmärtäjänä minun täytyykin olla jatkuvasti altis muistelemaan ja palaamaan menneessä taaksepäin, jotta pystyn ajattelemaan asioita tutkimuksen kohteen kannalta. ”Sosiaalisen toiminnan on määrä tarkoittaa sellaista toimintaa, joka toimijan tai toimijoiden tarkoittaman mielen puolesta suhtautuu toisten käyttäytymiseen ja ohjaa sen pohjalta kulkuaan” (Schütz 2007, 261).

Tutkimuskohteeni kertovat ajoittain muistoistaan tai heihin liittyvistä asioista, mutteivat voineet esimerkiksi näyttää minulle varsinaisia todisteita asioiden rikkouduttua tai jostain muusta samankaltaisesta syystä johtuen. Jottei kokonaisuus säry voin pitää asiaa totuutena, vaikka itse esine tai asia ei olisi maailmassa enää. Kyseessä voi olla esimerkiksi rikkoitunut muumimuki. ”Maailma on olevien kokonaisuus: ilmiö edeltää sitä ja mahdollistaa sen, mutta kokonaisuus on ajateltavissa myös ilman olevaa” (Husserl 1995, 18).

Havainnointitilanteissa minun täytyy tarkkailla sitä, ovatko kohteet vain tottuneet tekemään joitain asioita. Kun totumme suorittamaan jotakin – kulkemaan samaan reittiä – emme lopulta huomaa tekevämme sitä (Husserl 1995, 19). Jotta emme ajattelisi niin, ettemme ihmettele arkipäiväisiä asioita, koska sen kokonaisuus on meille itsestään selvä, fenomenologian perustaja Edmund Husserl kehitteli tätä ajatusta eteenpäin (Husserl 1995, 19). Osittain kyseessä voi olla, että tutkimuksen kohteeni on aina valinnut saman muumimukin, koska on tottunut tekemään näin, mutta mitä jos hän rikkookin itselleen tutuksi tulleen kaavan? Kuinka tällaista tilannetta tulee tarkastella? Husserlin neuvo tähän on skeptisyys ja asioiden kyseenalaistaminen. ”Käsitys maailmasta toimii normaalissa kokemuksessamme varmistajana. Menetämme uskomme yksittäisiin oleviin niiden kyseenalaistuessa, mutta pidämme silti kiinni kokonaisuudesta ja vaihdamme käsityksistä toiseen.” (Fenomenologian idea: Viisi luentoa 1995, 22.) Tutkimuksessani on tärkeää pitää mielessä fenomenologialle lähtökohtaisesti tärkeä tekojen kyseenalaistaminen, mutta myös maailman kokonaisuuden käsite ihmiselle.

Tutkimuksen kohteideni arjesta poikkeavana ja ulkopuolisena tekijänä heidän arjestaan tapahtuu selkeästi pienimuotoinen muutos. Minun tullessa havainnoijana osaksi heidän arkeaan he tiedostavat jonkun henkilön tutkiskelevan heidän tapojaan ja täten muuttavat

hieman käytöstään. Sen, kuinka paljon läsnäoloni vaikutti heidän arkeensa, en usko vaikuttaneen tutkimustuloksiin ratkaisevasti. Olen nimittäin huomannut tutkimusteni edetessä, että tutkimuksen kohteet eivät vierasta minua, vaan päästävät minut hyvin lähelle omia arkisia toimiaan. Heidän avoimuuteensa vaikuttavana tekijänä on se, että olen erään henkilön hyvä ystävä ja muutkin tutkimuksen kohteet ovat ystäväieni tuttuja, vaikkakin minulle ennestään täysin vieraita.

2.4 Tutkimushaasteet

Tuloksia saavuttaakseni on minun kukistettava useita tutkimushaasteita. Tutkimuksen aihepiiri on haastava ja tutkimuskohteena on itseni lisäksi kaksi muuta henkilöä, joten ajauduin ajoittain hyvin vaikeisiin tilanteisiin. Haasteita helpottaa kuitenkin esimerkiksi se, että yksi henkilöistä on läheinen ystäväni, joten tuttuna henkilönä tiedän tutkimuskohteesta enemmän kuin joku tuntematon henkilö. Läheisen suhteemme vuoksi osaan analysoida häntä ajoittain muita paremmin, mutta en kuitenkaan voi koskaan olla täysin varma, mitä hän minäkin hetkenä todellisuudessa tarkoittaa tai ajattelee. Tämän ongelman Schütz kiteyttää teoksessaan Sosiaalisen maailman merkityksen rakentuminen. ”Täytyisi olla niin, että tarkkailija on elänyt kaikkien samojen elämysten läpi kuin tarkkailtava ja vieläpä samassa järjestyksessä ja samalla tavoin niiden puoleen kääntyen. – Toisin sanoen heidän tulisi olla yksi ja sama henkilö.” (Schütz 2007, 182.)

Hyvänä puolena kuitenkin tarkkailijana minulla on se, että voin katsoa tutkimuskohteideni elämyksiä aina jokaisena Nyt-hetkenä. Esimerkiksi omiin kokemuksiini joudun aina palaamaan ja näenkin omat kokemukseni vain menneinä elämyksinä. ”Pystyn myös näkemään sellaisetkin elämykset, joita toinen ei tavoita katseellaan ollenkaan” (Schütz 2007, 191).

Olessani samassa tilassa tutkimuksen kohteitteni kanssa ja keskustellessani heidän kanssaan elämme niin sanotussa Me-suhteessa ja tältä osin saan informaatiota jokaisena Nyt-hetkenä. Minun tuli kuitenkin ottaa huomioon, että tarkkailtava saattaa kertoa minulle muistoja ja tarinoita henkilöistä, joita en ennestään tunne ja ajaudunkin samalla Nuo-suhteeseen näiden tuntemattomien henkilöiden kanssa. Jouduin ajoittain rakentamaan kanssamaailmaani

tarkkailtavan menneestä lähimaailmasta kertomilla tiedoilla toisista henkilöistä. (Schütz 2007, 322.)

2.5 Roolini havainnoijana

Havainnoijana olen osa tutkimuskohteideni sosiaalista maailmaa, sillä koen heidän kanssaan elävästi maailmaa, joka on minun ja myös heidän. Samassa huoneessa ollessamme olemme molemmat osa toisemme lähimaailmaa, mikä helpotti pätevien havaintojen tekemistä. Schütz kuvailee lähimaailmaa maailmaksi, joka on minun ja sinun yhteinen maailma kyseisellä Nyt-hetkellä. Tutkijana minun olikin tärkeää kirjoittaa muistiin tutkimuskohteena olevien henkilöiden kehon liikkeiden ja sanojen antamia vihjeitä. Koska yksi tutkimuskohteista on minulle ennestään tunnettu henkilö, tiedän hänen taustastaan runsaasti ja osaankin lukea hänen antamiaan vihjeitä tarkemmin kuin joku, joka ei häntä ennestään tunne. Havainnointitilanteissa oli kuitenkin myös henkilöitä, joita en ennestään varsinaisesti tuntenut. Heidän mielenelämyksiään en pystynyt tutkimaan ja havainnoimaan yhtä varmasti kuin ennalta tuntemani henkilön. Saadakseni kuitenkin pätevää tutkimusmateriaalia myös heidän osaltaan täytyi minun ajoittain astua toimijan tilalle ja samaistaa tarkkailtua toimintaa omien vastaavien toimintojen pohjalta hänen mielenelämyksiin. (Schütz 2007, 319.)

Tärkeää on myös muistaa, että jokaiset tutkimuskohteiden lähettämät viestit ovat lähetetty, jotta ne tulisivat ymmärretyiksi. Viesti ei koskaan kuitenkaan voi tulla täysin ”oikealla tavalla” ymmärretyksi, koska jokaisella ihmisellä on omat kokemuksensa. He muodostavatkin mielenelämyksensä näiden perusteella.

Tehdessäni tutkimustyötä opinnäytetyötäni varten kohtasin tutkijana useita haasteita. En voinut esimerkiksi ottaa vain nurkassa istuvan tarkkailijan roolia, sillä saadakseni varmuutta tekemiini päätelmiin eleiden ja merkkien perusteella, on minun esitettävä tutkimuksen kohteille kysymyksiä. ”Kysymyksiä esittäessäni en enää elä kokemustani kanssaihmisestä hänen kerallaan eläen, vaan asetan hänet tuumailun kohteeksi” (Schütz 2007, 225).

Havainnoijana minun täytyi miettiä omaa vaikutustani haastattelu- tai havainnointitilanteisiin. Minun kannatti välttää omien mielipiteiden esiin tuomista, jotta tutkimuksen kohteet uskalsivat olla omia itsejään ja antaa samalla minulle luotettavaa tutkimusmateriaalia.

3 Johdatus muumien maailmaan

3.1 Tove Janssonin kuvitustavat

Tove Jansson kuvitti ja kirjoitti ensimmäisen teoksensa ollessaan vasta 14-vuotias. Ennen muumiteoksien tekoa hän toimi muun muassa kuvittajana *Garn*-nimisessä poliittisessa pilalehdessä. Jansson teki runsaasti kuvituksia ja teoksia, ennen kuin loi tunnetun muumimaailman. (Happonen 2007, 30, 34.)

Janssonilla on tapana käyttää kytköfiguureja teoksissaan ja siitä myös Muumipeikko on saanut alkunsa. Muumipeikon näköinen hahmo esiintyi Snork-nimisenä hahmona *Vallattomat veljekset* -nimisessä teoksessa, ennen kuin päätyi muumiteosten päähenkilöksi. Jansson kirjoitti kyseisen teoksen Don Carlos -salanimellä. Myös muumiteoksissa on kytköfiguureita, jotka toimivat kuin äänettöminä kommentaattoreina Janssonin kuvituksissa. Nämä kytköfiguurit olivat usein kuin päähenkilöiden vastakohtia ja korostavat täten hahmojen erilaisuutta. Tutuin kytköfiguuri on mustaselkäinen koira, joka esiintyy useissa muumisarjakuvissa sekä muun muassa *Kuinkas sitten kävikään* (1952) -nimisessä kuvakirjassa. (Happonen 2007, 36 - 39.)

Jansson kiinnitti runsaasti huomiota yksityiskohtiin. Hän kuvitti ja kirjoitti kaikki käsikirjoituksensa paperille koko pinta-alaa hyödyntäen. Hänen on myös kerrottu esittäneen runsaasti toivomuksia kuvituksen sijoittelusta kustantajilleen. Erityistoiveena oli esimerkiksi kuvien sijoittaminen tarinan kohtiin, jossa ei ole niin paljon tapahtumia. (Happonen 2007, 18, 24.)

Muumikuvakirjoista voi huomata, että Jansson on käyttänyt jokaisella hahmollaan omaa kirjaintyyliä. Muumipeikosta kertovat lauseet ovat hyvin pyöreitä, kun taas esimerkiksi Pikku Myytä kuvaavat tekstit ovat sekavia tikkukirjaimia. Muumiteoksien kuvituksissa on muutamia toistuvia tekijöitä, kuten kukka-aiheet sekä juhlat. Jansson oli kiinnostunut kukka- ja kasviaiheista ja tämä näkyy muumikirjoissa selkesti, sillä aina kun muumit ovat selviytyneet ongelmista tai palanneet kotiin, löytyy kuvituksesta runsaasti kukkia. Juhlat taas kuvaavat yhtenäisyyden sekä täyttymyksen tunnetta muumiteoksissa (Happonen 2007, 120).

Muumikirjat voi selkästi jaotella niiden sisällön ja sävyn mukaan. Janssonin muumiteokset ovat joko toiminnallisia ja hilpeitä tai vakavampia. Toiminnallisiin ja hassutteleviin teoksiin kuuluvat *Muumit ja suuri tuhotulva* (1945), *Muumipeikko ja pyrstötähti* (1946), *Taikurin hattu* (1948), *Muumipapan urotytöt* (1950) ja *Vaarallinen juhannus* (1954). Haikeampia aiheita käsittelevät *Taikatalvi* (1957), *Muumipappa ja meri* (1965), *Muumilaakson marraskuu* (1970) sekä *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia* (1962). (Jansson 2009, 207.)

Janssonin muumiteoksiin perustuen on Japanissa tehty kaksi erilaista muumi-animaatiota. Ensimmäinen tehtiin vuosina 1969 - 1972 ja toinen vuonna 1990 - 1991. Ensimmäistä versiota Jansson ei koskaan hyväksynyt, sillä hahmoja ja tarinoita muunneltiin radikaalisti. Vuoden 1990 - 1991 versiota esitetään Suomessa edelleen useaan otteeseen, toisin kuin ensimmäistä animaatiota. Ensimmäisestä animaatiosta useimmat suomalaiset eivät edes ole kuulleet, sillä sitä ei ole Suomessa koskaan esitetty. Suomalaisten käsitys muumeista olisikin varmasti aivan erilainen, jos he olisivat nähneet ensimmäisen muumeista tehdyn animaation. Vuoden 1969 - 1972 versiossa muumeille piirrettiin muun muassa hampaat ja heille lisättiin muutenkin runsaasti ihmismäisiä piirteitä. Janssonin kerrotaan erityisesti suuttuneen siitä, että kyseisessä versiossa nähtiin myös autoja. Vuoden 1990 - 1991 versioissa Toven toiveita kunnioitettiin ja joitain jaksoja muokattiin Janssonin pyynnöstä. Jaksoja 12, 50 ja 102 ei ole Suomessa esitetty, koska niissä esitettiin liian väkivaltaisia kohtauksia. (Niskanen 2010, 36 - 38.)

3.2 Tarinoista mukeiksi

Tutkimukseni kohteeksi valitsin lähestulkoon jokaiselle suomalaiselle tutut muumiaiheiset muket. Ensimmäinen muumikirja nimeltään *Muumit ja suuri tuhotulva* julkaistiin vuonna 1945. Suomeksi kyseisestä teoksesta päästiin kuitenkin nauttimaan vasta vuonna 1991. Suomeksi muumikirjoja on voinut lukea jo vuodesta 1955 lähtien, jolloin *Muumipeikko ja pyrstötähti* julkaistiin. Muumien tarinoita on julkaistu useassa eri formaatissa, kuten esimerkiksi tv-sarjana, näytelminä, sarjakuvina sekä myös esimerkiksi muumimukien muodossa. Saadakseni mahdollisimman runsaasti tietoutta ihmisten ja tuotteiden tarinoiden yhdistymisestä arjessa valitsin tutkimuskohteekseni Arabian valmistamat keraamiset muumimuket. Arabia on luonut muumimukeja Tove Janssonin alkuperäishahmojen pohjalta jo vuodesta 1990 alkaen, jolloin myös *Muumilaakson tarinoita* -nimistä muumisarjaa ryhdyttiin esittämään Suomessa. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että muun muassa piirretyistä tuttua noitatyttöä ei nähdä mukien päähenkilönä, sillä tämä kyseinen hahmo ei ole Janssonin luoma, vaan piirrettyihin keksitty uusi hahmo. Myöskään useille tuttua Niiskua ei valitettavasti nähdä mukien hahmona, sillä Janssonin kuvittamana kyseinen hahmo näyttää lähestulkoon samalta kuin Muumipeikko. Niisku sai otsatukan ja silmälasit vasta *Muumilaakson tarinoita* -sarjan kuvittajien ideoimana.

Muumimuket ovat myös hyvin haluttuja keräilytavaroita ja useimmat näistä mukeista ovat myös hyvin arvokkaita. Arabia on nostanut tuotteiden rahallista arvoa taitavasti tekemällä muutamista hahmoista vain muutaman kappaleen erikoismukeja.

Muumimukien ilmestymislista

- 1990 neljä mukia
- 1991 neljä mukia
- 1992 kaksi muotoilultaan muista poikkeavaa, lapsille suunnattua mukia
- 1996 neljä mukia
- 1997 yksi muki
- 1999 viisi mukia, joista yksi oli erikoistuote
- 2001 kaksi mukia, joita saa kaupoista edelleen
- 2002 kolme mukia
- 2004 neljä mukia, joista yksi oli Fazerin erikoismuki
- 2005 kolme mukia, joista yhtä tehtiin vain 2005 kappaleen erikoiserä

- 2006 neljä mukia, joista puolet oli myynnissä vain sen vuoden
- 2007 kolme mukia, joista kaksi oli myynnissä vain yhden vuoden
- 2008 viisi mukia, joista kaksi oli kausituotteita
- 2009 neljä mukia, joista puolet oli myynnissä vain kyseisen vuoden
- 2010 neljä mukia, joista vain yhtä myytiin kyseisen vuoden jälkeenkin
- 2011 kolme mukia, joista kahta myytiin kyseisen vuoden
- 2012 viisi mukia, joista lähestulkoon kaikki ovat kausi- tai erikoistuotteita. (Iittala Group, 2012. Astiasarjat.)

Listan perusteella voi päätellä, että joka vuosi kauppoihin lanseerataan keskimäärin kolme mukia ja mitä lähemmäksi tätä päivää tullaan, sitä enemmän myydään vain kausi- tai erikoistuotteita. Tällä luultavasti kehitetään keräilyintoa, sillä jos mukia ei ole kyseisenä tiettyinä myyntiaikana itselleen ostanut, on sen saaminen lähestulkoon mahdotonta tai siitä täytyy maksaa moninkertainen hinta.

3.3 Havainnoinnin tärkeys: muumit elämässäni

Muumit ovat olleet osa elämääni useiden vuosien ajan. Olen saanut nauttia kyseisten hahmojen tarinoista useissa eri muodoissa, kuten esimerkiksi piirrettynä sekä kirjana. Myöhemmällä iällä sain myös lahjoiksi muumitarinoihin perustuvia esineitä. Muistan muun muassa saaneeni ensimmäiselle luokalle mennessäni muumiaiheiset koulutarvikkeet, joista viivoitin on ollut penaalissani mukana tähän päivään asti ja uskon sen löytyvän sieltä vielä useiden vuosien ajan.

Isosiskoltani sain nuorena omaksi *Taikurin hattu* -nimisen muumiteoksen, ja muistan pelänneeni kirjaa lukiessani useaan otteeseen. Pelon takia en uskaltanut lukea muita muumikirjoja useiden vuosien ajan, kunnes lukiossa meitä oppilaita pyydettiin valitsemaan kirjalistasta mieluisin kirja ja minä päädyin *Muumipappa ja meri* -nimiseen kirjaan, sillä ajattelin sen olevan nopea ja helppolukuinen. En kuitenkaan uskonut rakastuvani kyseiseen kirjaan ja samalla sen mielenkiintoiseen ja yllättävään tarinaan. Nauttiessani muumikirjoista yhä enemmän en kuitenkaan toivonut tai itse ostanut muumiaiheisiä esineitä ja tavaroita, sillä mielestäni kyseessä on vain rahankeruu. Nykyään mielipiteeni on kuitenkin radikaalista muuttunut ja olen huomannut muun muassa opinnäytetyön tekemisen aikana keränneeni runsaasti uusia muumituotteita. Myös ystäväni ovat kiinnittäneet

huomiota muumivillitykseeni, ja sainkin syntymäpäivälahjaksi kaksi samanlaista muumimukia, vaikken ollut niitä varsinaisesti toivonutkaan.

Lukion jälkeen palasin muumiesineiden pariin kummipoikani synnyttyä vuonna 2008. Hän pitää muumeista todella paljon ja toivoi nuorempana lahjaksi aina muun muassa lapsille suunnattuja muumimukeja ja muita muumiesineitä. Häntä hoitaessani katsoimme usein myös muumipiirrettyä DVD:ltä, joten muumit saapuivat jälleen elämäni pieneen tauon jälkeen. Kummipoikani siirtyessä muumivillityksestä toiseen huomasin erään hyvän ystäväni olevan innoissaan muumituotteista, etenkin muumimukeista.

Ystävättäreni on aina saatava uusimmat muumimukit ja hän on myös hyvin tarkka siitä, kuka niistä juo ja muistuttaa aina kaikkia huuhtomaan mukit käytön jälkeen. Ystävättäreni kautta innostuin myös itse mukeista, mutten kuitenkaan ostanut niitä, sillä mielestäni mukit ovat liian hintavia. Pikkusiskoni oli kuitenkin nähtävästi huomannut, että pidin mukeista ja löysinkin jouluna yhdestä paketista Seikkailija-nimisen muumimukin. Uskon pikkusiskoni ostaneen tämän mukin minulle, sillä usein hän sanoo minun olevan yksi perheen seikkailijoista. Minun innostuneisuuteni muumeja kohtaan on opinnäytetyön tekemisen aikana ilmennyt ystäväilleni ja perheenjäsenilleni, joten sainkin syntymäpäivälahjaksi viimeisimmän muumin, nimeltään Talvimetsä. Itseasiassa sain saman mukin lahjaksi niin entiseltä poikaystäväältäni kuin myös siskoni poikaystäväältä.

4 Tuotteen arvon syntyminen

Opinnäytetyössäni havainnoin, kuinka esineiden todellinen arvo käyttäjilleen syntyy. Syntykö tuotteen arvo esimerkiksi esineen antajan takia, omien muistojen kertyessä vai sen hinnan mukaan? Karl Marxin mielestä tavaran arvo määräytyy sen tuottamiseen tarvittavan työajan mukaan. Marxin mielestä ilman tuotantoa ei ole mitään kulutusta, mutta myöskään ilman kulutusta ei liioin olisi mitään tuotantoa, koska tuotanto olisi siinä tapauksessa päämäärätöntä. (Marx 1975, 22.) Samaisessa teoksessa hän myös kertoo, että tuotteesta tulee todellinen tuote vasta kulutusvaiheessa. Tällä hän tarkoittaa sitä, että esimerkiksi muumimuki ei ole tuote, ennen kuin joku ottaa sen käyttöönsä. Marxin teorian

tuotteen arvosta eivät kuitenkaan perehdy siihen, minkä lisän itse tuotteen käyttäjä tälle antaa. Minun tutkimusteni kannalta onkin tärkeämpää huomioida sitä, millaista arvoa itse tuotteen käyttäjät tuotteille antavat.

Tuotteen arvo voi muuttua vuosien varrella, esimerkiksi sarjakuvan arvo yleisesti laskee lyhyen ajan sisällä, mutta esimerkiksi 30 vuoden päästä tämä sarjakuva saattaakin jo olla keräilykohde ja sen arvo nousee huomasti. Näin on päässyt käymään myös muumimukeille, sillä Arabia on lanseerannut useita kausituotteita, joita myydään vain tietyn ajan verran. Jos käyttäjä ei tätä mukia ole kyseisen kauden aikana ennättänyt tai pystynyt ostamaan, joutuu hän varmasti maksamaan mukista kalliimman hinnan, edellyttäen, että löytää ketään, joka haluaisi omasta mukistaan luopua. Tuotteen arvoa lisää myös tuotteiden määrän sääteleminen. (Appadurai 1988, 30.)

Ziv Carmonin ja Dan Arielyn mukaan ostamme tavaroita vain sen perusteella, mistä olemme joutuneet luopumaan hankkiaksemme kyseisen tuotteen. Carmonin ja Arielyn tutkimusten mukaan ihmiset ovat valmiita pyytämään huomattavasti suurempaa rahasummaa omista tuotteistaan, kuin mitä olisivat näistä samoista tuotteista valmiita maksamaan uusina. Carmonin ja Arielyn tutkimusten pohjalta herääkin kysymys, kuinka ihmiset kehittävät tuotteilleen suuremman arvon, kuin mitä he tästä pyytäisivät uutena. (Carmon, Ariely 2000, 360.)

Tutkimustuloksieni perusteella voin päätellä, mikä on lisäarvo, jonka suunnittelijat voivat muumimukien käyttäjille antaa tulevaisuudessa. Muumimukit ovat vuodesta toiseen säilyneet samankaltaisina, ja uskonkin tämän olevan tärkeää tulevaisuudessa, jotta pitkäaikaiset keräilijät eivät menettäisi malttiaan. Unohda innovointi: keskity arvonluontiin -teoksessa kerrotaan, että käyttäjälähtöisyys ja ihmislähtöisyys ovat vakiintumassa innovaatiopolitiikkaa ohjaavaksi uudeksi näkökulmaksi. Käyttäjälähtöisyydellä voidaankin lyhentää tuottajien ja kuluttajien välistä etäisyyttä ja samalla nopeuttaa myös innovatiivisten tuotteiden matkaa markkinoille, kun tuotteet on ennakkoon testattu ja kehitetty käyttäjien toiveiden mukaisesti.

Muumimukeihin voi kuitenkin luoda uudenlaisia innovaatioita jatkuvasti muussa kuin mukin ulkoisessa muodossa. Innovaatiot antavat uudenlaista arvoa ihmisryhmälle, yritykselle, organisaatioille tai yhteiskunnalle. Ajoittain innovaatiot tuottavat menestystä

kykenemällä tuottamaan arvoa monille eri tahoille yhtäaikaaisesti. Kohderyhmä, joille muumimukeja suunnataan, tulee tutkia perinpohjaisesti, jotta tiedetään, millaisissa tilanteissa mukeja käytetään ja kuinka niitä käytetään: ovatko mukit esimerkiksi yksinomaan koristeina, kuumien juotavien kuppeina, hammasmukeina tai kolikoiden säilytykseen tarkoitettuja. Pystyn havainnoimaan ahkerasti eri ikäryhmiin kuuluvien ihmisten arkea ja pääsenkin lähelle heidän arkikäyttäytymistään ja löydän muumimukeille uusia käyttötarkoituksia ja innovatiivia keksintöjä tulevaisuuden varalle.

”Arvo syntyy ihmisten, esineiden ja asioiden välisissä suhteissa, ja sitä voidaan määrittää lukuisin eri tavoin. Arvo toisin sanoen riippuu siitä, mitä arvostetaan. Voidaan puhua taloudellisesta, sosiaalisesta, eettisestä, moraalisisesta, ekologisesta tai poliittisesta arvosta. Innovaatioantropologia mahdollistaa näiden erilaisten ”arvojen” tarkastelun systemaattisella tavalla.” (Ruckenstein, Suikkanen ja Tamminen 2011, 18.)

Kaupoissa ihmisille on tarjolla useita eri mukivaihtoehtoja, mutta miksi ihmiset haluavat maksaa enemmän muumimukeista kuin esimerkiksi sievästä punaisesta mukista? Tämä näkökulma voidaan liittää sosiaaliseen arvoon, kuten myös ne tekijät, miten esineitä käytetään, mikä erilaisten esineiden välinen suhde on, mitä ne merkitsevät eri ihmisille ja mitä niiden avulla tarkoitetaan. (Ruckenstein ym 2011, 18.) Muumituotteille on syntynyt vuosien varrella huikea brändiarvo, mutta se, pysyykö brändi aina huipulla, on toinen asia. Tuotetta hoitavan yhtiön tulee huolehtia brändistään jatkuvasti, sillä markkinoille ilmestyy jatkuvasti uusia kilpailevia ja mahdollisesti myös aiemman tuotteen syrjäyttäviä tuotteita. Suuret yhtiöt yleensä kuluttavatkin runsaasti aikaa mainostamiseen ja pitääkseen tuotteen suosituimpana ja luotettavimpana valintana. (Esar 2005, 567.) Lähestulkoon jokaisesta mainoslehtisestä löytää muumimukeihin liittyviä tarjouksia tai ilmoituksia. Muumit pysyvät vuodesta toiseen myös tuttuina aiheena, koska televisiosta voi usein nauttia *Muumilaakson tarinoita* -sarjasta. Yleensä sarjan päätyttyä alkaa se pian uudelleen samaiselta kanavalta. Muumeja voi katsoa ajoittain myös esimerkiksi maksullisilta kanavilta, kuten Juniorilta. Useat vanhemmat ovat myös ostaneet lapsilleen muumielokuvia ja sarjasta tehtyjä DVD-levyjä.

Brändin tulee jatkuvasti olla valmis kuuntelemaan ja ennakoimaan kuluttajien toiveita, mutta kun suuri suosio on saavutettu, voi kuitenkin olla riskialtista muuttaa sen ulkoasua tai tyyliä liikaa, sillä kuluttajat saattavat vaihtaa brändistä toiseen.

“Companies must carefully manage their brands. First, the brand’s position must be continuously communicated to consumers. Major brands marketers often spend huge amounts on advertising to create brand awareness and to build preference and loyalty.” (Esar 2005, 568.)

Kuluttajat haluavat olla yksilöitä ja erottua muista ja täten muokkaavat omaa yksilöllistä tyyliään erilaisilla tuotteilla. Tämä vie eteenpäin kulutuskulttuuria, sillä tuotteet auttavat ihmisiä tuomaan esille sen, keitä he omasta mielestään ovat. ”Tässä piilee myös yksilöllisyyden suuri illuusio. Ihmiset pyrkivät yksilöllisyyteen, mutta lähemmin tarkasteltuna nämä pyrkimykset ovat hämmästyttävän samankaltaisia.” (Ruckenstein, Suikkanen ja Tamminen 2011, 19.) Uudenlaisen arvon tuottamisen prosessin kannalta eivät kuitenkaan ole tärkeintä yksittäiset ihmiset, vaan sosiaaliset suhteet, sillä jotta innovaatiosta tulisi menestys, on sen oltava sosiaalisesti houkuttava.

Innovaation tuottaessa käyttäjälleen muutakin kuin pelkkää taloudellista arvoa on kyseessä taloudellinen lisäarvo. Unohda innovointi: keskity arvonluontiin -teoksessa käyttäjiä kutsuttiin osuvasti ”sekakäyttäjiksi”, sillä kuluttajat eivät ole arjessaan ainoastaan yhden tuotteen armoilla, vaan lukemattomien tuotteiden ympäröivänä jatkuvasti. (Ruckenstein ym. 2011, 23.)

Muumimukeja omistavat henkilöt eivät ole ainoastaan kuluttajia, vaan osa jotain suurempaa tarinaa. Näin tuotteiden valmistajien kannattaa ajatella, sillä tavoin he vahvistavat brändinsä kuvaa ja saavat vahvempia ja tyytyväisempiä kuluttajakokemuksia jatkuvasti. Muumimukienkäyttäjille on useita sivustoja, joilla he voivat myydä, vaihtaa tai ostaa tuotteitaan ja samalla he voivat jakaa muumitarinoitaan.

”Asiakkaita tai käyttäjiä ei lähestytä yksinomaan tuotteiden kuluttajina vaan myös merkitysten tuottajina. Ihmisille ei pyritä vain myymään tuotteita vaan heitä houkutellaan mukaan tuotteiden ja palveluiden kanssa seurusteluun ja interaktiivisuuteen kulttuurisesti tunnistettavilla tavoilla ja tarinoilla.” (Ruckenstein ym. 2011, 29.)

Etnometodologisella tutkimuksellani pyrin saamaan mahdollisimman laajan ymmärryksen muumimukienkäyttäjien arjesta ja arvoista. Tutkimalla tutkimuskohteiden vakiintuneita toimia arjessaan voin käyttää saamiani tietoja muumimukien tuottamisen kehittämiseen ja selvittää, onko heidän muumimukeissaan jotain turhia toimintoja. (Ruckenstein ym. 2011, 37.) Antropologi David Graeberin mukaan arvo ei synny esineistä, asioista tai ihmisistä, vaan toiminnasta, jolla pyritään edistämään merkityksellisten suhteiden syntymistä.

”Arvosta voidaan kuitenkin puhua kolmen näkökulman avulla, jotka sisältävät laajasti ymmärrettynä erilaiset arvoteoriat:

1) Arvot sosiaalisessa merkityksessä: laajasti ymmärrettynä tietyn ihmisryhmän jakamat käsitykset siitä, mikä on hyvää ja tavoiteltavaa ihmiselämässä ja miten yhteisö pitäisi järjestää näiden käsitysten ympärille. Poliittinen, moraalinen, esteettinen ja muut sosiaaliset arvon ulottuvuudet ovat tietyn ihmisryhmän jakamia. Tällaisina ne ovat tietyille kulttuurille ominaisia tapoja arvottaa erilaisia päämääriä ja toiminnan tapoja.

2) Arvo eronteon merkityksessä: miten erilaisia merkityksiä tuotetaan esimerkiksi hyvän ja tavoiteltavan elämän ympärille erilaisilla symbolis-kielellisillä eronteilla (esimerkiksi ”life-style”-brändi) ja konkreettisella toiminnalla (esimerkiksi itsepalvelu merkitsee ravintolan asiakkaalle konkreettisesti eri asioita kuin pöytiintarjoilu).

3) Arvo taloudellisessa merkityksessä: kuinka paljon esineitä ja asioita halutaan, erityisesti mitattuna sillä, miten paljosta ja mistä ollaan valmiita luopumaan, jotta ne saataisiin. Kaikki kolme arvon ulottuvuutta ovat innovaatioiden näkökulmasta yhtä tärkeitä: uudenlaista arvoa ei synny, jos ulottuvuudet eivät ole tasapainossa.” (Ruckenstein ym. 2011, 41.)

Valitsemalla tietyn muumimukin tai muumimukin ylipäänsä muiden mukien sijaan kuluttaja tekee eron muihin brändeihin. Tämä valinta konkretisoituu materiaalisista resursseista, kuten rahasta, luopumisena (Ruckenstein ym. 2011, 42). Taloudellinen arvo tuotetaan sosiaalisen arvon ja sitä tukevien merkityksellisten erojen perustalle. ”Taloudellinen arvo on siis viime kädessä sosiaalista arvoa, ja päinvastoin” (Ruckenstein ym. 2011, 43). Tuotteita tutkiessa huomaa, että kilpailevien yritysten samankaltaisissa tuotteissa korostetaan valtavasti, mitä eroja ja yksityiskohtia ne sisältävät, vaikka tosiasialla nämä erot saattavat olla hyvinkin pieniä.

Ihmisillä on jatkuvasti vaihtuvat päämäärät ja tavoitteet ja ajottain he tarvitsevat palveluita tai tuotteita saavuttaakseen näitä päämääriä. Millaisia asioita ihmiset tekevät arjessaan saavuttaakseen esimerkiksi uuden muumimukin? Käyttävätkö he rahaa, vai osoittavatko tai saavatko he uuden mukin käyttäytymällä tavalla, joka saa toisen ostamaan heille mukin. ”Ihmisten toiminta on jatkuvaa ja päämääriltään avointa. Se tuottaa jatkuvasti uusia tarpeita, haluja ja uudenlaisia sosiaalisia suhteita tuotannollisen toiminnan ylläpitämiseksi.” (Ruckenstein ym. 2011, 45.)

5 Havainnot

5.1 Muumit arkikäyttäytymisessäni

Olen 24-vuotias nainen. Olen tutkimuksen aikana elänyt lyhyessä parisuhteessa, mutta muuten yksin. Olen myös muuttanut kaksi kertaa tutkimuksen aikana.

Sain ensimmäisen muumimukini vuoden 2011 lopussa joululahjaksi pikkusiskoltani. Samoihin aikoihin suunnittelin opinnäytetyöaiheettani ja huomasinkin pikkuhiljaa aiheen muodostuvan mielessäni. Tiesin hyvän ystäväni olevan muumimukien kerääjä ja ajattelin olevan mielenkiintoista, jos vertaisin muumikoodiemme eroja. Aihe on vuoden varrella muuttunut runsaasti, mutta olen mukin saamisen jälkeen kiinnittänyt sen käyttämiseen erityistä huomiota.

Mukin saamisen aikaan asuin poissa normaalista asunnostani, joten minulla ei ollut runsaasti astioita. Olin harjoittelussa Helsingissä, enkä asunut normaalissa asunnossani Joensuussa. Minulla oli muumimukin lisäksi kaksi Mikki Hiiri -aiheista mukia, jotka olin saanut entiseltä poikaystältäni, joka on myös pitkäaikainen ystäväni. Näiden Mikki Hiiri -mukien lisäksi omistin myös kaksi mukia, joiden lähtökohtia en muista. Nämä kaksi muuta mukia ovat vanhempieni luota ja kaikkien perheenjäsenten mielestä ne eivät ole erityisen kauniita tai käyttäjäläheisiä, eikä niissä ole muitakaan erikoisia ominaisuuksia. Ennen Seikkailija-nimistä muumimukia olin saanut Mikki Hiiri -mukit ja niille oli tullut jo kaksi käyttäjää, minä ja entinen poikaystäväni. Usein tarjosinkin muita vähäisiä mukejani ystävälleni ja vieraille. Minun ja entisen poikaystäväni välit muuttuivat huonompaan suuntaan 2012 vuoden alussa ja huomasinkin, että siirryin käyttämään Seikkailija-mukia enemmän.

Seikkailija-mukista on tullut suurempi osa arkisia rutiinejani. Join siitä kaikkea aamukahvista iltateehen. Erityisen hyvin muistan erään erikoisen aamun, jolloin eräs ystäväni oli luonani yötä ja olin laittanut meille aamukahvit tippumaan, mutta en itse ehtinyt laittaa meille juomia kuppiin, kun hän oli jo tuonnut minulle Seikkailija-mukissa kahvia ja joi itse jostain muusta mukista. Aamun erikoisuus johtui pääasiassa siitä, ettei minulla kovinkaan usein ole yövieraita ja täten olenkin viettänyt aamuni yksin oman

aamukahvini ottaen. Nyt miettiessäni Seikkailija-mukia hän ja pikkusiskoni tulevat ensimmäisenä mieleeni. Olen myös huomannut, että kaikki muut henkilöt saavat juoda Seikkailija-mukista, paitsi tämä entinen poikaystäväni, sillä hänelle on jo toinen oma muki. En halua, että hän joutuu juomaan samasta mukista kuin kaikki muut.

Harjoittelun päätyttyä ja muutettuani takaisin Joensuuhun omien muidenkin astioiden pariin, huomasin, että Seikkailija-mukia tuli edelleen käytettyä runsaasti. Käytöstä vastasi kuitenkin useimmiten ystäväni enkä minä. Yleensä minä itse tarjosin ystävilleni tästä mukista, mutta myös silloin, jos en itse ehtinyt mennä ojentamaan heille kahvia, he valitsivat kyseisen mukin. Oli myös muutamia poikkeuksia, jotka ottivat muita värikkäitä mukeja. Nämä henkilöt eivät yleensä valinneet hyllystäni aina samaa mukia, vaan ensimmäisen eteen sattuvan mukin.

Olen huomannut, että muki ja se, kenelle niitä ojentan, on minulla selkeämmin ajatuksissa kuin muilla tutkimuksenkohteillani. Tämä luultavasti johtuu suureksi osaksi siitä, että mietin sitä opinnäytetyöni takia. Olen itse muutenkin sellainen, että annan tavaroille ja esineille suuremman tarkoituksen kuin useimmat tuntemani henkilöt. Muistan muun muassa sen, kun olin nuorempana kiusattu eikä minulla ei ollut liikaa ystäviä ja leikinkin usein yksin ja näin loin leluihini ja tavaroihini hyvin läheiset siteet.

Tutkimuksen edessä huomasin haalivani itselleni enemmän muumituotteita. Ostin muun muassa avaimenperään koristeita kaikista lempihahmoistani. Lempihahmoistani lukeutuvat Mörkö, Haisuli, Pikku Myy sekä Nuuskamuikkunen. Nuuskamuikkusesta on tullut yksi lempihahmoistani vasta perehtyessäni Janssonin muumikirjoihin. Muumilaakson tarinoita -sarjassa esiintyvistä Nuuskamuikkusesta en ole koskaan pitänyt. Se, etten ole aiemmin Nuuskamuikkusesta pitänyt, saattaa osittain johtua myös siitä, että minun oma elämäkatsomukseni on muuttunut ajoista, jolloin aikaisemmin häneen sarjojen kautta tutustuin. Useita vuosia takaperin en nimittäin ollut lainkaan kiinnostunut matkaamisesta tai muustakaan reissaamisesta, mutta tämä on radikaalisti vuosien varrella muuttunut. Mörkö on ehdoton suosikkini ja uskon sen johtuvan siitä, että kyseisen hahmo on niin väärinymmärretty. Haisuli-hahmo muistuttaa minua aina eräästä siskostani, ei nimensä takia, vaan siksi, että kyseinen sisko tekee paljon jekkuja, mutta on kuitenkin äärimmäisen lämminsydäminen. Pikku Myystä pidän taas sen takia, että tämä uskaltaa sanoa asiat

suoraan. Hän ei koskaan kaunistele asioita ja toivoisinkin tältä hahmolta itselleni hieman rohkeutta. Minulle hahmojen viehäytys syntyy heidän piirteissään, osalta haluaisin saada jotain samankaltaisia piirteitä. Mörkö-hahmo taas muistuttaa minua lapsuudesta, jolloin kuten edellä mainitsin, olin kiusattu.

5.2 Muumit arkikäyttäytymisessä: Tapaus 1, Tiina

Opinnäytteeni ensimmäisenä tutkimuskohteena minulla on 22-vuotias nuori parisuhteessa elävä nainen, nimeltään Tiina. Hän asuu samassa asunnossa poikaystävänsä Nikon kanssa. He ovat seurustelleet lähes kaksi vuotta ja asuneet saman katon alla noin vuoden. Tiina on hyvä ystäväni, joten tiedän runsaasti hänen taustoistaan. Nikoon olen tutustunut pariskunnan alettua seurustelemaan.

Tiina on koko ystävyyseni ajan ollut muumimukien kerääjä, mutten ole ennen tutkimusta hänen intoiluunsa kiinnittänyt erityisemmin huomiota. Tutkimuksen teko mielessä kävin Tiinan luona ensimmäisen kerran 14.9. Ensimmäisen vierailun aikana pyrin olemaan hiljaa ja vain seurailemaan pariskunnan arkea, mutta tavallaan se ei ollut normaalia, sillä yleensä olen mukana heidän keskusteluissaan. Tiina sanoikin tämän olevan hieman kummallista, joten pian olin mukana keskusteluissa, mutta seurailin tilanteita kuitenkin kirjoittamalla runsaasti muistiinpanoja ja huomioimalla asioita, joihin en aiemmin ollut kiinnittänyt erityistä huomiota. Ollessani kylässä Tiina asetteli pyykkejä ja Niko söi ruokapöydässä. Huomasin ruokapöydällä ison vaaleanpunaisen Niiskuneiti-pyyhkeen. Katseeni kiertäessä ympäri asuntoa huomasin heillä olevan runsaasti muumi-aiheisia esineitä, joita selkeästi käytetään päivittäin.

Keittiössä heillä oli muun muassa muumiaiheisia keittiöpyyhkeitä, erilaisia rasioita ja tietenkin runsaasti muumimukeja. Olohuoneessa heillä oli Niiskuneiti-pyyhkeen lisäksi mustavalkoinen muumirasia, johon he kertovat keräävänsä rahaa tulevaa matkaansa varten. Kirjahyllystä löytyi myös muutamia muumitikkareita, jotka he olivat kihlajaisten kunniaksi saaneet osana lahjaa. Sydämenmuotoisten tikkareiden ensimmäisessä kääreessä oli ihastuneen näköiset Muumipeikko ja Niiskuneiti ja toisessa kääreessä rakastuneet Muumipappa ja Muumimamma. Tiina kertoi minulle myöhemmin saaneensa ne siskoltaan siitä syystä, että kuvissa on Tiina ja Niko nuorena ja vanhana. Opinnäytetyön aiheeni

tietäen Tiina esitteli minulle tarkasti kaikkia muumiesineitään. Makuuhuoneessa hänellä oli seinällä hyvin vanha muumitaulu, jonka hän oli saanut 1-vuotissyntymäpäivälahjaksi äitinsä ystävältä. Kyseisen taulun lisäksi heillä oli muumilakanat vuoteessaan ja lattialta löytyi Pikku Myy -käsipyyhe, joka oli kyseisenä päivänä toiminut Nikon krapulapyyhkeenä. Niko kasteli pienen pyyhkeen ja piti sitä otsallaan.

Tiina keitti meille kahvia ja huusi minulle keittiöstä: ”Otithan sie maitoa?” Vastatessani myöntävästi hän toikin minulle pian kahvia Muumimamma-mukista. En kommentoinut kyseisen mukin saamista lainkaan. Niko haki itse kahvia ja joi isommasta Viivi ja Wagner Pieru tulee -nimisestä mukista.

Kahvia juodessamme Tiina kertoi eräästä muumimukiin liittyvästä tarinasta. Hän paljasti erään kauhun hetken, jonka oli kokenut saapuessaan kotiin, kun Nikon isä oli ollut yötä. Niko oli antanut isälleen hammasmukiksi Tiinan sillä hetkellä lempimuumimukina toimineen Sosuli-mukin. Tämän kyseisen tapahtuman jälkeen Tiina ei ole itse voinut kyseistä mukia käyttää ja kertoinkin, että nähdessään Sosuli-mukin Nikon isä tulee aina mieleen. Samalla hetkellä, kun Tiina alkoi kertoa Sosuli-mukiin liittyvää tarinaa, muistin, kuinka olin jo aikaisemmin kuullut sen Tiinan kertomana. Tapahtumasta on jo aikaa ja muistankin, kuinka ensimmäisellä kerralla olin ymmärtänyt hammasmukin aivan väärällä tavalla. Aluksi ajattelin, että Nikon isä olisi pitänyt tekohampaitaan muumimukissa ja tämän kertoessani Tiina ja Niko nauroivat runsaasti. Kyseisestä tapahtumasta voi huomata, kuinka eri tavoin ihmiset asioita ajattelevat. Minä en ole koskaan Nikon isää tavannut, mutta nykyään aina, kun hän tulee puheeksi, ajattelen tekohampaita ja Sosuli-mukia. Olen luonnut hyvin erikoisen Nuo-suhteen Nikon isään Tiinan tarinoiden ja oman väärinkäsitykseni perusteella.

Muumimukeihin liittyviä ”kauhutarinoita” Tiinalla oli enemmänkin. Ennen Sosuli-mukia Tiinan lempimukina oli sillä hetkellä uusin muumimuki, Hemuli. Tiina kuitenkin kertoi, että kyseinen muki hänen sanojensa mukaan ”raiskattiin” Nikon antaessa sen eräälle vieraille käyttöön. Siihen mennessä ainoastaan Tiina oli saanut kyseistä mukia käyttää. Tällä hetkellä Tiinan lempimuki on Primadonnan hevonen -muki, jonka hän on Nikolta saanut.

Tiina kertoi minulle myös, että hänen siskonsa oli tilannut hänelle Stockmannin 150-vuotisjuhlapäivää juhlistavan muumimukin. Tiina oli erityisen innostunut asiasta. Tiinan kertoessa, kuinka malttamattomana hän kyseisen mukin saapumista odottaa, Niko uhkasi myydä kaikki mukit niiden tultua arvokkaiksi. Samalla Niko myös ehdotti, että niitä mukeja, joita ei käytetä niin usein, voisi laittaa hyllyyn.

Ensimmäinen havainnointikerta meni opetellessa ja kuunnellessa Tiinan ja Nikon tarinoita muumimukeista. Ensimmäisen havainnoititilanteen perusteella pystyin päättämään, että Nikolle mukeilla ei ole niinkään tunnearvoa, vaan hän miettii enemmän rahallista arvoa. Tiinalle useimmilla mukeilla on jokin tarina takanaan. Tiinalle mukeilla on runsaasti tunnearvoa, joka välittyy minulle hänen kertomiensa tarinoiden ja Nikon kommenttien välityksellä. Niko ei myöskään pidä mukeista siitä syystä, että ne ovat hänen mielestään liian pieniä. Nikon mielipiteessä ilmenee myös käyttäjäläheisyyden ajattelu, sillä mukin muotoilu ei häntä miellytä. Tiina halusi myös selkeästi auttaa opinnäytetyöni etenemistä, sillä hän oma-aloitteisesti kertoi runsaasti muumeihin liittyviä tarinoita, koska tietää niiden liittyvän oleellisesti opinnäytetyöhöni. Tiinan esittämä ”otithan sie maitoa?” -kommentti on ensimmäinen osa hyödyllistä ja luotettavaa tulkintamallia, jota kutsutaan vierusparirakenteeksi. Hänen kysymyksensä pakottaa minut vuorovaikutukseen hänen kanssaan ja vastatessani hänelle myönteisesti, sai Tiina kysymykseensä myönteisen vastauksen. Ihmiset tekevät aina oletuksia ja myös ennakoivat toisen sanomisista. Vastatessani myöntävästi, tilanne eteni luultavasti hänen odottamallaan tavalla, eikä kummankaan tarvitse esittää selontekoja.

Tapasimme Tiinan kanssa 19.9. seuraavan kerran tutkimusmielessä. Tällä kertaa olimme vain kahden ja arvelinkin esittäväni hänelle muumiaiheeseen liittyviä kysymyksiä. Tällä kertaa myös päätin kuvata haastattelun, jotta voisin palata siihen tarpeen tullen jälkikäteenkin. Mainitessani hänelle videokuvaamisesta hän oli aluksi hieman epävarma ja samalla ilmaisi myös pelkonsa siitä, että jos joku tunnistaa hänet kertomusten perusteella. Vakuutin hänet kuitenkin siitä, että tutkimushenkilöiden nimet muutetaan, ja ettei videoita tai muita henkilöllisyyden paljastavia asioita ilmene opinnäytetyössäni. Tämän jälkeen Tiina rentontui ja oli valmis kertomaan kaiken, mitä mieleen tulee.

Kysyin Tiinalta, milloin hän sai ensimmäisen mukinsa. Hän kertoi saaneensa sen ollessaan ala-asteella. Hänen ensimmäinen mukinsa on Pikku Myy liukumäessä -niminen muki. Samalla Tiina kertoo, että sai kyseisen mukin tädiltään joskus syntymäpäivälahjaksi. Tiina käyttää mukia kovin harvoin, jos koskaan, sillä hänen mielestään muki ei ole kaunis. ”Enkä mie silloin sitä ees käyttäny silleen; miusta se oli alkujaanki aika ruma.” Tiina ei varsinaisesti muista, milloin muumimukien kerääminen alkoi, mutta muistaa saaneensa ylioppilaslahjaksi seuraavan mukinsa. ”Aluks en niitä ees ite hirveesti toivonu, Miina (Tiinan isosisko) alko niitä miulle ostelemaan ja sitten alko muutkin ostelemaan.” Tiedustellessani miksi Tiinan aikaisemmin mainitsema Primadonnan hevonen -muki on hänen lempimukinsa, hän hieman ujostelee, mutta kertoo pian, kuinka sai mukin. ” Ehkä silleen ku se on Nikolta ja sitten se tais olla vielä silleen, että ku miulla oli ihan kauheen huono päivä. Tyyliin kaikki oli menny pieleen sinä päivänä ja mentiin Prismaan ja sitten Niko tyyliin vaan kävelytti miut vaan sinne ja, että mie ostan siulle tän mukin. Se halus niinku ilostuttaa minuu, se oli sellainen ihana ele.” (Haastattelu Tiinan kanssa 2012.)

Tiinalle selkeästi tärkeää mukien käytön suhteen on se, että ne ovat uusia sekä kauniita. Hän hieman karsastaa tumman sävyisiä mukeja. Hänen lempiväriinsä on vaaleanpunainen ja sen huomaa myös siitä, että hänen lempimukeihin Primadonnan hevonen -mukin lisäksi lukeutuu sävyltään vaaleanpunainen Rakkaus-muki. Hän pitää myös vaaleankeltaisesta ja raidallisesta Pikku Myy -aiheisesta saippukuplia-mukista. Edellämainitsemastani mukista kertoessaan Tiina sanoo siitä tulevan myös hänen luokkakaverinsa mieleen. Tiina on heidän kanssaan hyvin läheisissä väleissä.

Tiinan muumimukikeräily on pääasiassa lähtenyt muiden ihmisten kautta käyntiin, sillä hän ei itse ole ostanut yhtäkään muumimukia. Aluksi muut ihmiset ostivat hänelle mukeja, ilman, että hän olisi niitä varsinaisesti toivonut. Ajan kanssa hän itse toivoi joitain tiettyjä mukeja. Tiina on kuitenkin iloinen, että saa mukeja ja toivoo myös jatkossa saavansa niitä. Tiina myöntää myös, että jos hän ei saisikaan mukeja lahjaksi, ostaisi hän niitä luultavasti myös oma-alotteisesti.

Tiinalle muumit ovat tulleet tutuiksi pääasiassa *Muumilaakson tarinoita* -sarjan myötä. Hän ei ole itse lukenut yhtäkään muumikirjaa. Hän on joskus myös lukenut Muumi-sarjakuvia Karjalaisesta. Selkeimmin Tiinan muumielämykset ovat syntyneet *Muumilaakson tarinoita*

-sarjan sekä oheistuotteiden myötä. *Muumilaakson tarinoita* -sarjaa Tiina on katsonut lapsena useaan otteeseen joko pikkuveljensä tai ystävänsä Marin kanssa.

Puhuessamme mukeista, joita hän ei enää oikein käytä, Tiina vakavoituu. Hän muistelee Mörkö-mukia, jonka sai silloiselta poikaystävältään. Tämän kyseisen poikaystävän kanssa Tiina oli useita vuosia, mutta eron tultua välit menivät täysin poikki.

”Se oli ensimmäinen sellainen lahja, missä se oli joutunu oikeesti miettimään, mistä mie tykkään, ku se yleensä osti just jotain puhelimia ja tällässii. Mut en muista yhtään, milloin se miulle sen osti.– En mie varmaan sitä älynny etten käyttäny sitä, mutta jossain vaiheessa sitten, en mie halua enää sitä käyttää.”
(Tiinan haastattelu 19.9.2012.)

Tiina kertoo minulle myös suunnitelmasta, joka hänellä on muumimukiensa suhteen. Hän haluaa, että omistaa tulevaisuudessa riittävästi muumimukeja, jotta kun hän saa ensimmäisen lapsensa, hän pystyisi tarjoamaan ristiäisissä vierailleen kuumaa juotavaa muumimukeista. Tiinan mielestä lapsi, ristiäiset ja muumimukit ovat parempi yhdistelmä kuin ”tyhmet oikeat kupit”.

Tapaamisen lopussa Tiina vielä kertoo, että häntä harmittaa se, kuinka usein uusia muumimukeja nykyään tulee. Hänestä tuntuu, ettei hän ehdi saada kaikkia, kun ne ovat jo pois markkinoilta.

Kuva 1. Tiinan muumimukikokoelma.

Seuraavan kerran näin Tiinaa 20.9.2012. Tällä kertaa hänen luokseen vierailulle saapui hänen läheinen ystävänsä Mari. Minä tunnen Marin myös hyvin. Mari on töissä eräässä kahvilassa ja hän saapui paikalle herkkujen kera. Valitessamme mitä söisimme Tiina antoi minulle Muumimamma-mukin ja Marille keltaisen Niiskuneiti-mukin. Tiina itse juo vettä lasista, sillä aikataulu on myöhäinen ja hänellä ei ole tapana juoda niin myöhään kahvia. Mari kertoo, miksi sai herkkuja mukaansa ja samalla asettaa mukin lattialle istuutuessaan sohvalle. Kaverukset kertovat olleensa yhdessä innoissaan mukeista. Tiina ja Mari ovat olleet ystäviä useiden vuosien ajan ja ovat altistuneet samankaltaisille vaikutteille ja ovat selkeästi vaikuttaneet toistensa elämään paljon. ”Ihmiset pyrkivät yksilöllisyyteen, mutta lähemmin tarkasteltuna nämä pyrkimykset ovat hämmästyttävän samankaltaisia” (Ruckenstein ym. 2011, 19). Lukiossa ja kotoa muuton jälkeen ovat mukit olleet enemmän lähellä sydäntä. Mari kertoo: ”Kiva katsoa niitä listoja netistä, että miulla on tuo ja tuo ja tuo vielä puuttuu.” Aluksi Mari joi hörpyn muumimukista ja sitten sen jälkeen hän söi koko herkun, ennen kuin seuraavan kerran joi kahvia. Mari juo mukista ja välillä antaa sen olla

hänen reittään vasten. Tiina ei seuraillut, kuinka käyttäydyimme mukien kanssa. Tällainen käytös viittaa siihen, että Tiina luottaa siihen, että toimimme hänen muumimukikoodistonsa mukaan. Yleensä Tiina tarkastaa mikit vasta vieraiden poistuttua, joten vierailuhetken aikana Tiina ei tarkkaille vieraiden muumimuki käyttäytymistä.

Ystävysten jutustelun lakattua mainitsin, että Tiina on joka kerta antanut minulle Muumimamma-mukin.

Tiina: Ai annoin?

Ira: Joo.

Tiina: Aijaa. Se on nyt varmaan sitten siun muki.

Ira: Niin.

Tiina (sarkastisesti): Sie ootki niin äidillinen.

Ira: Niin.

Mari: Vittuilua. Hähää.

Ira: Onks tää niinku koko ajan ollu tämmöstä?

Tiina (nauraen): Ei. Ei.

Mari (aikaisempaa keskusteluun viitaten, nauraen): Eikös siusta Niiskuneiti ollu ärsyttävä?

Tiina (nauraen): Tuli varmaan miellelyhtymä.

Yllä on esimerksi siitä, kuinka keskustelussa mukana olevat henkilöt näyttävät tulkiksevan edellisen puheenvuoron tai edeltävän puhevuoronketjun. Kaveripiirissämme on yleisessä tiedossa, että minä en ole erityisen lapsirakas, joten Tiinan kommentti minun äidillisyydestäni sarkastiseen sävyyn viittaa tähän kaveripiirissämme yleisessä tiedossa olevaan tietoon. Keskustelun vitsikkyys mukana olleille syntyi aiempiin tapahtumiin viitaten. Marin kommentti Niiskuneidin ärsyttävyyteen viitaten liittyi siihen, että Tiina oli aiemmin maininnut, ettei oikein pidä Niiskuneiti hahmosta. Niiskuneitiin liittyvistä väärinkäsityksistä Tiina olisi voinut hämääntyä, mutta seuran tuttuus antoi hänelle mahdollisuuden jatkaa vitsiä. Kukaan keskustelusta mukana olleista ei ottanut asiaa vakavasti, joten Tiinan ei tarvinnut selitellä asioita sen enempää. Kommentit saattoivat tulla jokaiselle yllätyksenä, mutta tilanne on kuitenkin kaikille selkeä, sillä aiheesta on ollut

puhetta jo useiden vuosien ajan. Mitä vanhemmaksi olen kuitenkin tullut, sitä enemmän olen alkanut välittää lapsista. Varsinkin isosiskon perheen myötä olen päässyt osaksi kolmen poikalapsen elämää ja samalla ”oppinut” välittämään lapsista enemmän. Ystäväpiirissämme käsitys lapsirakkaudestani on kuitenkin säilynyt eräänä kestitseistämme. ”Kaikilla lausumilla kuitenkin aina paitsi kuvataan jotakin, myös tehdään jotakin. Lausumat siis sekä väittävät jotain todellisuuden luonteesta että samalla rakentavat tuota todellisuutta.” (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 41 – 42.)

Tiinalla on muutto menossa ja hän kertoo, että häntä harmitti, koska Niko on pakannut melkein kaikki muumimukit. Tiinan mielestä Niko jätti jäljelle vain rumia mukeja, joita he eivät normaalisti koskaan käytä. Mari kertoo myös siitä, kuinka hänen poikaystävänsä juo usein rumista ja isoista mukeista. Pian Tiina kuitenkin avautuu siitä, kuinka Nikon mukikäyttäytyminen on heidän parisuhteensa aikana muuttunut.

”Mut mie oon huomannu silleen, että Niko on silleen oppinut, että jos meillä käy jotain, niin se on keittäny sen kahvin ja silleen niin se ottaa itelleki muumimukin tai silleen. Ku mie oon aina sanonu, että miks se ei käytä niitä ja ku on vieraita, että pitää niille antaa. Niin se on välillä ottanu jopa itellekki, eikä ottanu vaan niitä Viivi ja Wagner pierumukeja ja silleen, niin dii di dii. Miusta ne on niin rumia. ”(Havainnointitilanne Tiinan luona 19.9.2012.)

Tiinan ja Nikon yhteisessä arjessa olevat muumikoodit ovat muokanneet Nikon käyttäytymistä alkuperäisestä käyttäytymisestä toiseen. Tästä voi päätellä, että mitä enemmän arjessa on koodeja, sitä enemmän käytös muuttuu koodien pakottamaksi (Heritage 1996, 201).

Ystävykset keskustelivat Tiinan tulevasta muutosta uuteen kaupunkiin sekä hänen joulukuun aikaan tapahtuvasta lomamatkastaan. He juttelivat myös opinnäytetöiden tekemisestä ja Marin tuomista herkuista. Mari asetti muumimukin sohvan reunukselle itsensä viereen juotuaan kahvin loppuun. Keskustelussa tulee tauko ja huomaan Tiinan koskettavan puhelintaan tiuhaan tahtiin. Hän naurahtelee ja pian kertookin, mistä on kyse. Tiina ei peittele eleitään, vaan tuo ne rohkeasti esille. Tästä voi päätellä, että hän haluaa huoneessa olevien ihmisten tietävän, mistä on kyse. Ihmisten eleet ja reaktiot nimittäin toimivat muille ihmisille vihjeinä toisen sielunmaailmasta ja elämyksistä. Jos Tiina ei esimerkiksi haluaisi meidän tietävän, mitä Niko on hänelle viestitse lähettänyt, hän ei olisi luultavasti nauranut niin kuuluvaan ääneen ja jättänyt puhelinta käteensä. Tiina odotti

hetkeä, jolloin minä ja Mari käänsimme katseemme häneen ja olimme hiljaa ja odotimme hänen kertovan naurunsa aiheesta. ”Muutokset kehossa toimivat vihjeinä toisen tajunnanelämyksistä” (Schütz 2007, 55). Niko on kysynyt Tiinalta, onko hän kotona Nikon päästyä peliä katsomasta kotiin. Tiina oli vastannut myöntävästi ja pian Niko ilmoittikin, ettei ollut varma, onko hänen avaimensa hävinnyt alueelle vai onko se taskussa. Pelihallissa oli kuulutettu, että yhdet avaimet olivat löytyneet. Täten Niko olikin sähköhtänyt, että hänen avaimensa olisivat tippuneet. Avain-keskustelun innoittama kerroin oman avain-tarinani, koska olin samana päivänä unohtanut avaimet ensimmäistä kertaa asunnolleni. Kyseessä on myös sama kuukausi, jolloin olen muuttamassa kyseisestä asunnosta pois. Tämän keskustelun kulusta voi muun muassa huomata sen, että asiat kulkevat osittain aiheesta samankaltaiseen. Pelkästään yksi sana saattaa innoittaa ihmisen kertomaan jonkun samanlaisen tai aivan erilaisen tarinan. Nikon käyttäytymisestä voi myös päätellä, että kuulutukset tai esimerkiksi normaali kommenttikin saa ihmisen epäilemään omaa käytöstään tai toimimaan jollain tietyllä tavalla. Kommentit tai pyynnöt saattavat olla mitättömiä tai suuria, mutta aina ne aiheuttavat ihmisessä pyrkimystä toimimaan jollain tavalla. ”Myös viattomilta tai kauniilta kuullostavat puhutavat voivat olla tuottamassa katalia seurauksia ja oikeuttamassa epätasa-arvoisia suhteita” (Jokinen & Juhila 1993, 101).

Seuraava havainnointikerta Tiinan luona oli 25.9.2012. Tällä kertaa paikalla oli Tiinan lisäksi Niko. Niko pelasi Playstationilla ja Tiina laittoi keittiössä kahvikuppeihin kahvia. Minulle Tiina kaatoi kahvia Muumimamma-mukiin ja Nikolle on esille laitettu joku isompi muki. Tiina kertoo siitä, kuinka Niko, Tiina ja muutama muu ystävä olivat pelaneet Monopoly-peliä. Samaisella hetkellä Niko huusi: ”Voittaja!” Tiina katsoo Nikoa, mutta jättää kyseisen kommentin huomioimatta ja jatkaa tarinointia pelin keston liittyen. Kyseisessä tapauksessa Tiina selkeästi katsoo Nikoa ja Niko huomaa tämän. Tiina jättää kuitenkin Nikon kommentin aivan sivuun, mikä kieli siitä, että peli on päätynyt Nikon voittoon ja tämä merkitsee samalla myös sitä, että Tiina ei ole voittanut. Tiinan reaktio saa myös Nikon olemaan hiljaa. Heidän välisensä vuorovaikutus särkyy, mutta onko siihen syynä ilkeys, vai onko sille joku muu oikeutus? Tilanne ei minulle ilmene niin selkeästi, että voisin tehdä varsinaisia johtopäätöksiä, mutta heidän välinen vuorovaikutuksensa muuttui hetkeksi viileämmäksi. Mielenkiintoista on myös, että kyseinen tilanne jatkuu niin,

että Tiina päättää olla tuomatta minulle sekä Nikolle kahvit. Tiina siirtyy keittiöstä istumaan heidän uudelle tuolilleen jättäen kahvit keittiöön.

Tiina: Tuossa on teille kahvia, laittakaa itse maitoa.

Niko: Siehä nyt rupesit

Tiina: Mie en nyt jaksa

Minä astun ensimmäisenä keittiöön ja ilmoitan Nikolle, että jätän maidon pöydälle häntä odottamaan. Tämä kyseinen kommentti saa Nikon keskeyttämään Playstationilla pelaamisen ja nousemaan keittiöön. Kyseisen kommentin ilmoitin, jotta Niko ymmärtäisi pian tulla hakemaan kahvia. ”Kielenkäyttöä tullaan rakentaneeksi eri sävyisiksi muunnelmiksi erilaisia vuorovaikuksellisia funktioita varten” (Suoninen 1993, 70 - 71).

Niko palaa istumaan sohvalle ja jatkaa pelaamista. Pian pelissä tapahtuu jotain, minkä toimesta hän huutaa kuuluvaan ääneen: ”Vittu!” Tästä alkaa keskustelu pariskunnan välillä kiroilemisesta. Niko ilmeilee Tiinaan päin tavalla, joka saa Tiinan kysymään: ”Mitä? Kiroilenko sinun mielestäsi muka paljon?” Tiina puhuu kirjakielellä, mikä on hänelle hyvin erikoista. Käyttäytymällä näin Tiina haluaa aiheuttaa huvitusta meidän keskuudessamme, samalla hän saattaa myös horjuttaa Nikon käsitystä Tiinan kiroilusta. Niko kuitenkin avautuu Tiinan kiroilusta hyvinkin avoimesti.

Niko: No, joskus aina silleen VITTU! Pelottaa aina ku yks huutaa. (Molemmat nauravat)
Ne on aina niitä hetkiä, kun en ole varma, olenko yhdessä miehen vai naisen kanssa.

Tiina (nauraen): No. Pitää vähä olla äijää akassa.

Tämän kommentin jälkeen Niko on hiljaa ja jatkaa pelaamista. Pian Nikon puhelin soi ja Niko ilmoittaa Tiinalle, kuka soittaa. Saatuaan selville kuka soittaa, Tiina pyytää, ettei Niko mene lupaamaan mitään varmaa soittavalle henkilölle. Tämän pyynnön ollessa vielä kesken Niko vastaa puhelimeen ja siirtyy makuuhuoneeseen puhumaan. Pian Tiina alkaa keskustella tulevasta muutostaan. Hän ilmoittaa, että haluaa mikit sellaiselle paikalle, mistä niitä on helppo käyttää. Muuton takia hänelle nähtävästi tulee mieleen, että kaikki mikit eivät välttämättä ole ehjänä muuttokuorman saavuttua ja hän ilmoittaakin, että jos joku muki menisi rikki, hän ostaisi luultavasti mukista uuden version, vaikka kyseessä olisikin joku hänen mielestään hieman huonompi muki. Pian ovikello soi ja itselleen teetä laittavan

Tiinan toiminnot jäähmettyvät ja hän hiljenee, mutta ryntää kuitenkin pian makuhuoneessa puhelimeen puhuvan Nikon luo.

Havainnointien aikana olen huomannut Tiinalla muutamia muumikoodeja, joita on muun muassa se, että muumimukit tulee aina huuhdella käytön jälkeen, hän tiskaa mukit ennen muita asioita, ja että Tiinalla on jotain tiettyjä mukeja, joita vain hän saa itse käyttää. Tiina myös itse aina valitsee, mitkä mukit vieraille annetaan. Tiina itse kertoi, että muumimukeista ei saa juoda teetä, sillä tee värjää mukeja kahvia herkemmin.

Kuva 2. Tiinan kauan odottama Stockmann-juhlamuki.

5.3 Muumit arkikäyttäytymisessä: Tapaus 2, Elina

Opinnäytetyössäni toisena tutkimuksenkohteena on 33-vuotias Elina. Elinalla on kaksi nuorta lasta. Elinalla on avioero vireillä, joten hän asuu yksin rivitalossa. Lapset ovat vuoroin Elinan ja vuoroin tämän entisen miehen luona. Elinan esikoinen on 10-vuotias Tomi ja kuopus on 6-vuotias Siiri.

Ensimmäisen kerran kävin Elinan luona havainnoimassa aamupäivällä 7.10. Oli kummallista astella lähes tuntemattoman ihmisen asuntoon. Elina on ystävänä tuttu, joten olemme aiemmin tavanneet pikaisesti, mutta emme ole aiemmin tutustuneet sen paremmin. Tutkimukseni kannalta on kuitenkin hyvä, että tutkimuskohde tietää minut ennestään ja uskaltaakin täten avoimemmin ottaa tutkimukseen osaa. Koputin rohkeasti oveen ja oven tuli avaamaan Siiri. Pian oven avaamisen jälkeen Siiri juoksi eteisestä olohuoneeseen sanomatta sanaakaan. Elina saapui pian oven suulle toivottamaan minut tervetulleeksi. Pian siirryimme molemmat avoimeen keittiö- ja olohuoneeseen. Kerroin hänelle enemmän tutkimuksestani ja hän vaikutti edelleen hyvin kiinnostuneelta. Istuin sohvalle seuraamaan perheen arkea.

Paikalla oli Elinan ja Siirin lisäksi Tomi sekä eräs miespuolinen henkilö nimeltään Miro. Miro makoilee sängyllä omissa oloissaan ja eikä tervehdi minua. Elina leikkaa vaatekaavoja keittiönpöydän ääressä. Pian Tomi siirtyy sohvalta keittiönpöydän ääreen tekemään läksyjä. Pian Tomi kuitenkin kysyy: ”Voinko mennä nukkumaan?” Elina ja Tomi vitsailevat keskenään. Tomi varmistaa Elinalta, onko matematiikan kotitehtävät tehty oikein. Tomi kysyy myös joistain esineistä, jotka ovat kadonneet. Pian tämän jälkeen Tomi siirtyykin etsimään niitä eteisestä. Eteisestä ei kuulu runsaasti ääniä, joten Elina saapuu seuraamaan Tomin tekemisiä. Samalla Elina pyytää Tomia tuomaan talvitakin: ”Että muistan sen olemassa olon.” Tomi ehdottaa, että kyseisen takin voisi heittää roskikseen. Elina sanoo takin menevän vielä rymytessä, kunnes Tomi saa uuden takin.

Ylläolevien havainnoitien perusteella kuulijan tulisi tietää lausumien konteksti, jotta voisi pätevästi päätellä esimerkiksi, mitä esineitä Tomi eteisestä etsii. Minulla ei ole tietoa aikaisemmin tapahtumista, joten päätelmät kyseistä esineestä ovat hyvin pintapuolisia ja epäpäteviä. Voin arvella kyseessä olevan joitain esineitä, joita yleensä säilytetään eteisessä. Ihmisiä havainnoidessa kannattaakin muistaa, että aina ei voi tietää, mistä esineistä, asioista

tai ihmisistä on puhetta. Jos havainnoinninkohteet itse tietävät, mistä keskenään keskustelevat, he eivät tule sitä havainnoijalle useimmiten erikseen kertomaan. Ihmiset ovat selontekovelvollisuudessa vain niitä ihmisiä kohtaan, joita eivät halua loukata tai joiden kanssa he pääasiassa ovat vuorovaikutuksessa. Jos esimerkiksi Elina ei olisi tietänyt, mistä esineistä Tomi puhuu, hän olisi vaatinut Tomilta asiaan selvyyttä ja todennäköisesti myös saanut sen. Kyseisellä hetkellä Tomin päämääränä oli nimittäin löytää kyseiset esineet ja vastaamatta jättäminen ei olisi vienyt häntä eteenpäin päämäärän saavuttamiseen.

Tomi jää vielä eteiseen etsimään joitain pieniä osia Elinan autoon. Elina ehdottaa, että osat saattavat olla siellä ”laatikossa, missä on kaikki pyörän romut”. Tomi katsoo sieltä ja pian huutaakin: ”Kaksi löytyi!” Hetken on jälleen hiljaista, kunnes Tomi jatkaa: ”Löysin sen vimosenkin.” Tähän Elina kommentoi: ”Nyt annat sen mun auton olla rauhassa.” Tässä vaiheessa myös omissa oloissaan ollut Siiri yhtyy keskusteluun. ”Minkä takia ei saa vaihtaa?” Elina tekee kaavoja ja samalla Siiri kysyy häneltä mitä hän tekee. Ovikello soi ja Siiri huutaa ”SONJA!” Tomi ja Siiri ryntäävät molemmat kohti etuovea. Siiri pukee ulkovaatteita päälleen ja menee ulos. Tomi saapuu samalla takaisin keittiöön ja Elina virittää ompelukonetta ompelunvalmiuteen. Mies vaihtelee sängyllä asentojaan ja katsoo televisiota, hän ei kuitenkaan osallistu keskusteluihin. Elina tutkii keittiön pöydän äärellä Tomin takkia ja sanoo: ”Tuholainen” ja samalla osoittaa Tomia. ”Jos tämä nyt tämän syksyn vielä kestäisi.” Elina jatkaa. Tomi ei huomioi Elinan kommentteja, vaan seuraa Siirin perässä ulos leikkimään, mutta Elina pyytää Tomia tekemään kotitehtävät ensiksi. ”Enää kaks laskuu.” Tomi alkaa väitellä kotitehtävien tekemisestä, mutta Elina sanoo tasapainoiseen ääneen: ”Äläs aloita ollenkaan.” Tomi katsoo kirjaa, mutta keksii Elinan kanssa runsaasti keskustelun aiheita välttääksään läksyjen tekoa. Tomi kehittelee uusia keskustelun aiheita äitinsä kanssa, jotta saisi lisää aikaa olla tekemättä kotitehtäviä. Tomin ja Elinan välisen puheenvuoroketjun päämäärä on selkeä, mutta molemmilla on erilaiset päämäärät. Elina haluaa Tomin tekemän kotitehtävät, kun taas Tomi haluaa tehdä muuta kuin läksyjä. Koska päämäärät ovat heillä niin poikkeavat, he joutuvat molemmat esittämään toisille erilaisia selontekoja ja lauseita saadakseen toisen ymmärtämään oman lähtökohtansa.

Pian sängyllä maannut mies kysyy Tomilta pyöräntangon kiinnikkeistä ja jalkatapeista. Tomi ja Miro keskustelevat mopoista ja autoista. Keskustelu jatkuu melko kauan ja Tomi

jatkaa kotitehtävien tekemistä. Hän syö mandariinia. Elina kysyy Tomilta, millainen kouluviikko hänellä on edessä ja maanantaista puhuttaessa Tomi kommentoi: ”Maanantain pitää olla aina ärsyttävä.” Elina ja Tomi keskustelevat niin paljon, etten ehtinyt kaikkia asioita huomioimaan ja kirjoittamaan ylös, mutta seuraavaksi he keskustelivat syyslomasta ”Sitten voit nukkua yhdeksän päivää sitä talviunta” ja samalla Elina yrittää saada Tomin jaksamaan vielä tulevan viikon. Elina parsii takkia samalla, kun Tomi keksii jatkuvasti kotitehtäviä välttävää tekemistä. Pian Elina huutaa Mirolle: ”Haluut sie Miro keittää kahvia?” Miro vastaa hiljaa myöntävästi, mutta lähestulkoon samaan aikaan myös Tomi ilmoittaa halukkuutensa kahvin keittäjäksi: ”Mie voin tehdä.” Elina ilmoittaa, että Tomi saa luvan vain keskittyä kotitehtävien tekemiseen. Tomi äännähtää pettyneenä. Miro siirtyy keittämään kahvia, Tomi pyörittää kynää kädessään ja vilkaistaessani häneen hän lopettaa kynän pyörittelyn ja katsoo kotitehtäviä tehokkaasti. Viimein Tomi ryhtyy pyyhkimään väärin tehtyjä laskuja, niin kuin Elina oli jo aiemmin pyytänyt. Miro siirtyy kahvin keitosta istumaan keittiönpöydän ääreen. Kaikki keskustelevat nyt hiljempaa. Tomi tekee läksyjä, Elina korjaa Tomin takkia ja Miro täyttää jotain papereita. Pian Tomi sanoo: ”Enää yks lasku tän jälkeen.” Elina: ”Siitä ne vähänee.” Tomi ilmoittaa, että haluaisi käydä nukkumaan, mutta Elina estelee. Tomi kysyy: ”Voiko miulle hommata viisumin?” ja samalla ymmärrän Miron täyttävän viisumipapereita. Tomi jatkaa: ”Ajan pyörällä Venäjälle.” Tomi ja Elina keskustelevat yhdessä Venäjästä ja viisumista.

Miro katsoo Tomin tehtäviä pöydän yli ja sanoo: ”Mikä tehtävä?” Tomi vastaa pitkäväteisesti ja laiskasti: ”C”. Pian Elina ehdottaa, että Tomin tehtävät voisi tarkistaa, mutta Tomi kieltäytyy. Siinä samassa Elina ja Miro katsovat Tomin tehtäviä. Tomi hymyilee itsekseen ja on kujeilevan oloinen. Aikuiset eivät ymmärrä, mitä laskuja Tomi on laskenut saadakseen kyseisiä vastauksia. Tomi selittää huolestuneena ja Elina tivaa. Pian Tomi huudahtaa: ”No, en mie tiiä. En mie ossoo.” Elina käskää Tomia pyyhkimään tehtävät ja aloittamaan alusta. Tomi hermostuu, mutta Elina lieventää asiaa ja samalla Tomi ajottain hymyilee. Kaikki, minua tietenkin lukuun ottamatta auttavat Tomia tehtävien teossa. Miro käy keittiöstä kahvia ja pyörittää lusikkaa kupissa. Ajoittain hän myös vilkuilee televisiota. Elina ei ymmärrä, mistä Tomi on ottanut laskuihin mukaan kummallisia numeroita ja samalla Tomi huudahtaakin lannistuneena: ”Haittaako ne?” Pian hän jatkaa: ”Ku ei jaksakaan tehdä. Ei tässä opi mitään.” Miro tarkastaa Tomin vastauksia puhelimitään. ”Miulla on

sellainen hämärä mielikuva allekkainlaskuista” Elina mainitsee ja samalla Tomin asento lyhyhistyy kohti hänen kirjojaan. Tomi huokaisee syvään ja äännähtää lannistuneena. Samalla hän sanoo: ”Nyt meni hermo.” Ja Elina jatkaa: ”No, menee.” Tomi pyyhkii vihkkoa ja kuuluu runsaasti pyyhkimisen ääntä. Samalla mies siirtyy kahvikuppinsa kanssa ulos tupakalle. ”Pyyhi kunnolla,” Elina huudahtaa Tomille. Elina tuijottaa tehtäviä huolestuneen näköisenä nyrkkiinsä nojaten. Pian Elina nousee tuolilta ja uhkaa pyyhkiä Tomin vihkkoa. ”Pyyhitäätkö kokonaan vai teetkö siitä selkeää?” Tomi pyörittelee päätään ja on hermostunut. Elina ja Tomi laskevat lisää ja tarkastavat niitä samalla. ”No, nyt ne menee oikeassa järjestyksessä.” Miro tulee ulkoa takaisin. Tomi sanoo: ”Eihän se oo tärkeä.” Ja Elina jatkaa ”Eihän se oo mikään.” Tomi selittää: ”Ku ei saa nukuttuu.” Elina aloittaa koneella ompelun, mutta keskeyttää sen ajottain jutellakseen tai tarkastakseen Tomin tehtäviä. Miro siirtyy pois keittiön ja olohuoneen läheisyydestä, luultavasti vessaan.

Tomi esittää Elinalle runsaasti kysymyksiä, mutta vastaa niihin itse kuitenkin nopeasti. Tällainen käyttäytyminen on normaalia sellaisissa tilanteissa, joissa halutaan suojella omia kasvojaan tai lieventää mahdollisia pettymyksiä. Ihminen normaalisti ennakoii omaan kysymykseensä saatavan vastauksen, ja jos ennakoitu vastaus ei miellytä, lievennetään omaa kysymystä useilla lauseilla. Tomi esimerkiksi kysyi Elinalta: ”Haittaako se?” ja ennen kuin Elina ennätti sanoa sanaakaan, Tomi lisäsi: ”Ku ei jaksa tehdä, ei tässä opi mitään.” Kyseinen rakenne toistuu Elinan ja Tomin välisessä keskustelussa useaan otteeseen.

Elinalla osui jotain sormeen ompelukoneen äärellä. Tomi huolestui: ”Sattuiko?” Puhelin soi ja Elina ryntää vastaamaan. ”Haudi!” Elina selittää tekemisiään ja sanoo samalla ottaneensa verinäytteen itseltään. Elina myös kutsuu soittajan kahville. Kahvi-sanon kuultuaan Tomi siirtyy ja hakee itselleen kupin kahvia. Elina ei pysy paikallaan puhuessaan puhelimeen, vaan touhuu koko ajan. Hän muun muassa vie valmiiksi saadun Tomin takin paikoilleen. Puhelu päättyy ja samalla Elina ilmoittaa ”Ulla tulee kahville.”

Tätä kyseistä tapahtumaa havainnoineena voin kuvitella, kuinka hankalaa soittajalle on ollut ymmärtää mitä Elina tarkoitti kertoessaan hänelle verinäyte-tarinaansa. Elina alkoikin pian selittää, että on tehnyt kaavoja ja ommellut. On hankala tehdä kunnollisia päätelmiä, koska en kuullut Ullan vastauksia, mutta Elinan kommentteihin perustuen voin kertoa, että

Ulla ei luultavasti aluksi ymmärtänyt, mitä Elina tarkoitti verinäytteellä. Elina ryhtyi runsaasti selventämään tapahtunutta kertomalla, mitä aiemmin on tapahtunut. Ihmiset olettavat usein toisen olevan niin sanotusti samalla aaltopituudella itsensä kanssa ja täten eivät ymmärrä mainita, joskus jopa hyvinkin tärkeitä faktoja. Kun huomataan kuitenkin, ettei keskustelukumppani ymmärrä, mitä yritetään sanoa, annetaan tälle lisäinformaatiota. ”Paljon jää mainitsematta siitä, mistä puhutaan ja silti molemmat osapuolet olettavat, että keskustelun kohteena olevan asian merkitys on molemmille riittävän selvä” (Heritage 1996, 89). Jokaisesta tilanteesta ja keskustelusta on kuitenkin hyvä muistaa, että ajan myötä ja lisäinformaatiota saadessaan, saavat lausumat uudelleentulkintamahdollisuuden (Heritage 1996, 101). Tärkeää tässä tapahtumassa oli myös se, että Elinan mainitessa sanan kahvi ryntäsi Tomi hakemaan keittiöstä kahvia.

Miro on siirtynyt jälleen takaisin sängylle makaamaan. Hän katsoo television lisäksi omaa puhelintaan. Pian Tomi sanoo: ”Pääsen ympäri, mutten ehkä yli.” Elina pyörii huoneessa sormi suussa ja siirtyy pian ulos tupakalle. Lähtiessään ulos hän kommentoi minulle siitä, kuinka monta tupakansytytintä on kadonnut. Tasolle, jolta hän otti yhden sytkärin mukaansa, jää edelleen useita. Tomi istuu pöydän äärellä ja juo kahvia. Hän siirtyy istumaan toiselle penkille ja katsoo eri kirjasta tehtäviä. Miro ja Tomi eivät keskustele keskenään.

Elina tulee pihalta ja sanoo: ”Ääni kuuluu, muttei näy.” Minulle hän ilmoittaa, että hänen tyttärensä ääni kuuluu, muttei tätä näy missään. Tomi vitsailee Elinalle: ”Tullu äitiinsä.” Elina siirtyy vessaan ja kysyy Tomilta ”Onko täällä kaikki likaiset varmasti?” Tomi siirtyy keittiön pöydältä Elinan luo tarkastamaan. Hän tulee pian keittiön poikki takaisin pöydän ääreen. Tällä kertaa Tomilla on mukanaan sipsipussi. Elina touhoo pesukoneen äärellä jotain (en näe mitä). Tomi on siirtänyt sipsejä pieneen kippoon ja syö niitä siitä. Vessasta tullessaan Elina kysyy minulta: ”Otat sie kahvii?” Vastaan myöntävästi ja pian hän jatkaakin: ”Maitoo? Sokerii?” Samalla siirryin heidän kanssaan keittiöpöydän ääreen. Juttelin Elinan ja Tomin kanssa rennosti. He olivat hyvin ystävällisiä. Jutustelun ohella selvisi muun muassa, miksi Tomi vaihtoi istumapaikkaansa. Elinan tätä Tomilta kysyessä Tomi kertoi siirtyneensä toiselle penkille, jotta näkisi television paremmin. Keskustelimme pöydällä olevista Tomin kirjoista ja Elina ilmoitti, että hänen mielestään on kummallista, että oppilaat eivät saa kirjoittaa tehtäväkirjoihin mitään. Jokainen tehtävä on tehtävä

vihkoihin. Puhumme Elinan kanssa myös yhteisestä tutustamme, hän tarinoi, kuinka teki ystävättärellemme vanhojentanssiasun. Elinan ystävä Ulla saapuu pian myös paikalle. Hän on menossa Venäjälle ja kysyykin Elinalta, tarvitseeko tuoda jotain. Elina ilmoittaa, ettei hän ainakaan tarvitse teetä ollenkaan. Hän esittelee teekokoelmaansa ja sieltä löytyy muun muassa muumiteetä. Elina kertoo sen olevan todella hyvänmakuisia. Kerron hänelle, etten ole maistanut ja samalla hän kokoakin jokaista eri makua minulle testattavaksi. Aluksi Tomi ei paljoakaan osallistunut keskusteluihin, mutta lopussa hän vitsailee kanssamme ja kertoo paljon tarinoita. Miro sängyllä ei puhu mitään, eikä kukaan häntä juurikaan huomioi. Ulla toimii asunnossa hyvin oma-aloitteisesti. Hän nappaa kaapista kahvikupin ja juo seisaaltaan.

Poistuessani paikalta keskustelimme seuraavasta tapaamisesta ja Elina ilmoitti, että ovet ovat avoimet ja voin tulla, milloin haluan. Havainnoinnin päättyessä ihmettelin, missä ovat muumimukit. Niitä ei käytetty lainkaan. Elinan asunnosta löytyi runsaasti muumiaiheisia esineitä ympäriinsä, mutta mukeista ei ollut puhetta eikä niitä näkynyt missään.

Ensimmäisen havainnointikerran päättyessä huomasin muun muassa sen, että Miro oli runsaasti omissa oloissaan ja etenkin aina, kun Elina poistui ulos tupakalle, Tomi ja Miro eivät keskustelleet keskenään. Tämä kielii siitä, että he ovat luultavasti vasta tutustuneet toisiinsa. Tietäessäni, että Elina läpikäy avioeroa ja myös sen, että hän on aiemmin kertonut minulle hänen tapailevan erästä miestä, voisin arvella Miron olevan tämä kyseinen mies. Tästäkin syystä nuoren Tomin on luultavasti osittain vaikea suhtautua Miroon. Miro on hieman Elinaa nuorempi, joten luultavasti hänelle kyseinen tilanne ei ole kovinkaan tuttu. Mirokaan ei osannut ottaa Tomiin kontaktia ilman Elinan läsnäoloa. Miro keskusteli Tomin kanssa auto- ja mopoaiheista sekä avusti tätä matikan kotitehtäviä tehdessä.

Tomi ei selkeästi halunnut tehdä kotitehtäviä ja kehittelikin havainnointikerran aikana useita keinoja vältellä niiden tekoa. Poika lupautui tekemään erilaisia kotiaskareita, hän myös kehitteli äitinsä kanssa useita keskustelunaiheita ja vaihtoi istumapaikkaansa, jotta voisi katsoa televisiota. Tomi myös kertoi useita selityksiä sille, miksi hän ei jaksaa tehdä läksyjä tai miksi hänen ei tarvitsisi tehdä niitä. Elinan ystävä Ulla on talossa nähtävästi hyvin tuttu vieras, sillä hän saapui taloon koputtamatta ja hän nappasi kahvia oma-aloitteisesti. Hän keskusteli Elinan ja Tomin kanssa useista aiheista. Heidän keskustelunsa

aikana huomasi selkeän eron muun muassa Tomin ja Ullan sekä Tomin ja Miron välien läheisyydestä.

Seuraava havainnointikerta oli 10.10.2012 iltapäivällä. Saapuessani paikalle kotona oli Elinan lisäksi Siiri. Elina kertoo saaneensa viimeinkin tulokset hänen kätensä kuvauksissa liittyen. Hän mainitsee odotelleensa niitä jo kauan. Elina on keittiössä tiskaamassa ja Siiri syö ruokaa. Samalla he keskusteleivat siitä, kuka vie Siirin ”muskariin”. Elina ilmoittaa, että mummi haluaa viedä Siirin sinne, jotta he voivat viettää samalla yhteistä aikaa. Keskustelun ohessa Siiri sanoo Elinalle tomerasti: ”Ei toista saa sanoa pöhköks.” Samalla Elina sanoo: ”Hyväntahtoinen pöhkö.” Ja samalla Siiri kysyy: ”Haluaako se pöhkö hyvää?” Elina naurahtaa. Siiri juttelee runsaasti äidilleen sekä minulle. Pöydän ääressä Siiri laittaa jalkansa ristiin ja hyräilee. Siiri puhuu ruoka suussa. Elina ja Siiri keskustelevat silmälasiketelosta jotain, mutten kuule kunnolla. Elina on siirtynyt tiskaamasta vaihtamaan verhoja. Hän sanoo minulle, etteivät heillä samat verhot viihdy ikkunassa kuukautta pidempään. Asentaessaan verhoja paikoilleen Elina kertoo minulle lisää hänen kädestään, joka on useaan otteeseen lähtenyt sijoiltaan. Hän kertoo kaikista testeistä, joissa on joutunut käymään saamatta kunnan tuloksia. Saatuaan verhot paikalleen Elina siirtyy istumaan Siirin eteen ruokapöydän ääreen ja sanoo pian: ”Näytät erikoiselta ilman laseja.” Samalla Siiri astuu pöydän äärestä ja hyräilee jotain. Elina sanookin tälle: ”Laula Iralle se laulu.” Hymyilen Siirille ja tämä hymyilee minulle, muttei hän kuitenkaan uskalla laulaa.

Yhtäkkiä Elina kertoo minulle, kuinka hän oli viime vuonna ostanut vanhemmilleen lahjaksi rekiajelun. Samalla hänelle tuli mieleen, kuinka hän pienenä näki jonkun ajavan reellä aina Tapaninpäivänä. Nykyään tätä ei enää tapahdu, mutta Elina ei vielääkään tiedä, kuka tämä kyseinen henkilö on.

Siiri on jälleen pöydän ääressä ja jatkaa syömistä. Elina on siirtynyt silittämään toista verhoa. Siiri hyräilee Elinan soittoäänien tahtiin ja samalla hymyilee minulle ujosti. Siiri kuuntelee puhelua hiljaa ja rauhallisesti. Pian puhelun jälkeen Ulla saapuu koputtamatta asuntoon. Ulla on nähtävästi viimenäkemisen jälkeen värjänyt hiukset tummasta vaaleaan, sillä Siiri sanoo hänet nähtyään: ”Sie oot blondi.” Ulla naurahtaa. Itse en kyseistä muutosta huomioinut lainkaan, vaikka olenkin Ullan nähnyt jo aikaisemmin. Tästä ilmenee muun muassa se, että toisilleen tutut henkilöt huomioivat muutokset toisen ulkoisessa

olemuksessa. Pian Elina ryntää laittamaan DVD-laitetta television alle. Siiri on viimein syönyt ja menee samalla käymään omassa huoneessaan. Siirin tullessa takaisin yrittää Elina edelleen saada tätä laulamaan minulle jotain tiettyä laulua. Kyseisen laulun nimeä ei missään vaiheessa sanota. Minulla ulkopuolisena henkilönä ei ole aavistustakaan, mistä laulusta on kyse, mutta Siiri ja Elina tietävät sen ilman mitään sen kummempia esittelyjä. He puhuvat laulusta aina ”se laulu.” Elinan patistaessa Siiriä laulamaan tämä katsoo minua ja hymyilee. Pian Siiri ryntää halaamaan äitiään. Samalla Elina sanoo, että Siirin pitäisi mennä vaihtamaan vaatteet muskaria varten ja näin Siiri myös tekee. Siirin tullessa takaisin hänellä on päällään vaaleanpunainen hame ja lila paita. Siirillä on joka kerta ollut hyvin tyttömäisiä vaatteita päällään. Siiri siirtyy hyppimään sängylle, sillä Elina on luvannut, että Siiri saa katsoa piirrettyjä ennen muskariin lähtöä. Elina ja Ulla istuvat keittiön pöydän äärellä ja keskustelevat huonekaluista. Ulla lukee paikallislehteä ja Elina soittaa jollekin kysyäkseen pakettiautoa lainaan. He eivät vielä sovi mistään tietystä päivästä, mutta Elina saa auton jossain vaiheessa lainaan. Elina on siirtynyt Siirin viereen sängylle ja ottaa tältä likaisia sukia jalasta. ”Minä menen sitten paljain varpain, tossuilla sinne.” Elina vastaa jyrkästi: ”Et mene” ja Siiri jatkaa: ”Menen.” Pian Elina miettii: ”Missähän se on se kätkäläinen, sais tulla jo kotiin.” Luultavasti Elina tarkoittaa kätkäläisellä poikaansa Tomia, mutta tämä ei selviä varmaksi.

Elina siirtyy jälleen keittiönpöydän ääreen keskustelemaan Ullan kanssa. He keskustelevat siitä, kuinka Elinan lapset ovat tulevan viikon heidän isänsä luona: ”Lapseton viikko edessä.” Ystävykset suunnittelevat shoppailua sekä katsovat paikallislehdestä Kake Randelilla olevan keikka jossain paikallisessa baarissa. Ystävysten keskustellessa keskenään heillä on samankaltaiset asennot. Pian Siirin katsomasta piirretystä kuuluu, kuinka eräs hahmo huutaa: ”Kuuntelen Tomppaa.” Elina ja Ulla katsovat toisiaan ja nauravat kovaan ääneen. Ystävykset käyvät yhdessä läpi paikallislehteä ja keskustelevat jotain tulevasta lauantaista ja samalla sanovat: ”Tässä ne laulo siitä karjalanpiirakasta.”

Siiri katsoo piirrettyjä sängyllä kaukosäädin kädessään. Hän on hiljaa ja huomio kiinnittyy ainoastaan hänen katsomaansa ohjelmaa. Ohjelman päättyessä Siiri kääntyy katsomaan keittiöön. Elina ja Ulla keskustelevat äänestämisestä vitsikkäästi. Elina sanookin: ”Eihän sitä tiedä, ketä äänestää, kun ei pääse kokeilemaan, kuka keittää parhaimmat kahvit.”

Samalla ystävät keskustelevat toistään. Ulla haukottelee ja sanoo: ”Nyt rupes revyttämään” ja Elina vastaa: ”Minuukin on haukottanu koko päivän.”

Siiri on edelleen sängyllä ja pian Elina sanoo: ”Siiri mie vähän luulen, että tuolla oven takana on kohta joku. Ihan mututuntumalla.” Siiri ei aluksi reagoi lainkaan, vaan katsoo televisiota. Pian hän kuitenkin sanoo: ”En kerenny, ku yhen ohjelman kattoo.” Elina viilaa kynsiään ja puhuu Ullan kanssa kahvista. Pian Siiri huutaa: ”Äiti, älä puhu noin kovaa, mie en kuule telkkarii.” Elina ei kuitenkaan reagoi tähän mitenkään, vaan jatkaa Ullan kanssa jutustelua. Elinan katse ei kääntynyt lainkaan Siiriin, joten uskon, ettei hän kuullut Siirin hiljaista huutoa.

Elina kertoo Ullalle, kuinka oli päivällä joutunut soittamaan Mirolle auttaessaan Tomia englanninkielen tehtäviä tehdessä. Miro oli ollut töissä, mutta Elina oli soittanut tälle ja kysynyt oikeita vastauksia. Tämän tarinan jälkeen Elina kertoi, kuinka joku hänen 60-vuotias tuttunsa oli ilmoittautunut saksan kielen kurssille. Tämä kyseinen henkilö joutuu kuulemma tekemään läksyjä iltamyöhään asti, koska ne ovat niin haastavia. Pian Elina ja Ulla siirtyvät ulos tupakalle.

Siiri katsoo piirrettyjä mahallaan, kädet poskilla. Siiri ei reagoi Elinan ja Ullan poistumiseen lainkaan. Tupakalta tultuaan Elina ryntää sängyn vieressä olevan tietokoneen ääreen. Ensiksi Elina tarkastaa, millaista säätä ensi viikoksi on luvattu ja sitten hän sanoo: ”Tuu nyt kattoo se Saikin pää.” Elina pyytää Ullaan katsomaan erään ystävättärensä hiuksia. Elina lisää, että kyseinen henkilö on aiemmin ollut kalju erään taudin takia, mutta nyt hänelle on kasvanut runsaasti hiuksia. Siirikin tulee katsomaan, mutta siirtyy pian takaisin piirrettyä katsomaan.

Yhtäkkiä Elina ilmoittaa, että mummi on myöhässä. Hän selittää minulle, että muskari alkaa 20 yli ja kello on jo vartin yli. Elina on selkeästi hermostunut, mutta hän ilmoittaa, että myöhässä oleminen on mummulle hyvinkin tuttua. Samalla ovi aukeaa ja Tomi tulee kotiin erään ystävänsä kanssa. Astuessaan sisään kuulen Tomin sanovan: ”Helkaman lokarit.” Samalla Elina ryhtyy siivoamaan lattialla olevia laatikoita tieltä. Yhden laatikon hän kuitenkin avaa ja esittelee minulle Siirin lapsuusvaatteita. Siiri tulee myös viereen ja hymyilee ujusti. Elina kertoo, että kyseiset vaatteet eivät sovi edes Babyborn-nukeille. Hän harmittelee, ettei voi antaa vaatteita kenellekään eteenpäin, koska ne ovat niin pieniä. Elina

ei kuitenkaan halua heittää niitä pois. Olen hämmentynyt ja yllätynyt vaatteiden pienuudesta ja tämä saa Elinan ja Siirin kertomaan vaatteista lisää. Elina kertoo, että mummo kutsui Siiriä lapsena Pikku Myyksi, koska tämä oli niin pieni.

Minun on aika poistua, mutta lähtiessäni kuulen Tomin ja hänen ystävänsä juttelevan huoneessaan. Tomi kysyy: ”Mitä maksaa?” Tomi jatkaa: ”3 e?” Ja kaveri ilmoittaa: ”5 e.” Samalla Tomi kävelee kohti olohuonetta ja ilmoittaa äidilleen halustaan ostaa kaverin rekisterikilven. Lähtiessäni asuntoon jää paljon porukkaa ja hälinä oli sen mukaista.

Seuraavan kerran havainnoin Elinan luona 16.10.2012 iltapäivällä. Kotona oli tällä kertaa Elinan lisäksi vain Miro. He istuvat sängyllä kahdestaan ja samalla Elina kertoo minulle, että on alkanut kerätä muumi-DVD:tä uudelleen. Hän kertoo, että lapset ovat nuorempina särkeneet levyjä. Elina kertoo käynneensä Kiteen Tokmannilla ja löytäneensä sieltä edullisesti *Muumilaakson tarinoita* –elokuvia. Elina kertoo jääneensä nyt työttömäksi. Hän kertoo, että on etsinyt Mol.fi-sivuilta töitä ja harmittelee, kun kaikissa on niin vähän työtunteja tarjottavana, ettei niitä kannata edes miettiä. Minulle tulee sellainen tunne, että täytyy myös jakaa omia tuntemuksiani töihin liittyen, sillä hän puhuu vain minulle. Miro makaa sängyllä mahallaan ja on tietokoneella, televisio on päällä. Elina istuu minuun päin katsoen. Pian hänelle tulee mieleen näyttää, mitä oli ostanut Tokmannilta. Hän esittää valkoisen ja kultaisen sekoitusta olevaa muumirasiaa ja sanoo ostaneensa sen ystävälleen Ullalle mahdollisesti joululahjaksi. Hän kertoo, että on ajatellut täyttää sen erilaisilla teevalikoimilla tai suklailla esimerkiksi. Siirrymme yhdessä istumaan keittiönpöydän ääreen ja pyydän, että saisin kuvata meidän tulevan haastattelumme muumeihin liittyen. Elinaa hieman jännittää, mutta hän suostuu kuitenkin.

Aluksi Elina kommentoi, mistä muumimukien ja muiden muumiesineiden keräily ja innostuneisuus niihin on lähtenyt: ”Lasten varjolla äiti kerää.” Pian hän kuitenkin jatkaa:

”Muumit on ollu aina, muutenki ku vaan mukeina. Siis verhot ja pussilakanat ja kaikki mahdolliset pitäny ostaa. Se ei oo vaan muki. En mie tiää, miusta tuntuu, että ne muumit on ollu niin kuaan ku muistan. Jonnan (pikkusisko) ja Markuksen (pikkuveli) ajoilta, ku ne on pyöriny leffoina ja niin. Ehkä se oli kankaissa niinku alkuun. Niistä piti ommella kaikkee pientä.” (Henkilö Elina haastattelu 16.10.2012.)

Haastattelussa Elina kertoo saaneensa ensimmäisen muumimukinsa noin 10–15 vuotta sitten hyvin läheiseltä kummiltaan. Tämä kyseinen kummi ostaa hänelle edelleen

synttärilahjan. Elina haluaisi saada Haisuli-mukin: ”Se on vaan jotenki semmonen.” Kertoessaan lempimukistaan hän mainitsee:

”Lapsille ostin kaks vuotta sitten jouluna, sen yhen jouluteema muki. Joku talvimuki eiku Jouluyllätys. (Katsoo tulostamaani muumimuki-listaa) Tuo on niin nätti ja oikeestaan harmittaa, ku ei tullu itelle ostettuu, se on vaan lapsille. Meillä ku oli sellainen joulukalenteri, pussijoulukalenteri. Niinku, että joka päivä piilottelin ympäri taloa jotain niille, et se ei oo pelkkä se suklaakalenteri, ne sai ettii aina sit niitä ympäri mökkii. Ne muki oli sitten aaton juttuna aamulla kaakaon kera valmiina pyödässä, niitä ei tarvinnu ettii mistään. Mie en uskaltanu piilottaa niitä mihinkään kaapin päälle, ku ne ois kuitenkin tippunu. Ne oli pyödässä valmiina. Miusta se on jotenki kiva, nätti.” (Haastattelu henkilö Elina kanssa 16.10.2012.)

Elina kertoo, että hänestä muumijutut ovat niin ihania, koska ne ovat helppoja lahjoja ystäville ja läheisille. Kysyessäni Elinalta onko tällä jotain muita tuttuja, jotka ovat kiinnostuneista muumimukeista, hän ilmoittaa heti, että Siirin kummi on ”hurahtanut” muumeihin. Hän kertoo myös, että on omalle kummitytölleen ostanut useita muumituotteita, koska tämä pitää niistä niin paljon.

Elina kertoo myös, että käyttää aina ystäviensä luona muumimukeja. Hän kuitenkin ilmoitti, että hyvin harvoilla hänen ystävillään ne ovat jokapäiväisessä käytössä. Elina kommentoi samalla tavalla kuin Tiinakin, ettei mukissa olevalla hahmolla ole niinkään merkitystä, tärkeintä on, että muki on muumimuki.

Elina kertoo, että muumit ovat olleet osa hänen lapsiansa elämää lähestulkoon koko ajan. Elina sanoo: ”Tomi tais tulla sairaalasta kottiin muumilakanoihin käärittynä, et tota onhan ne ollu koko ajan. Ne on niin ihania, ettei niitä voi olla käyttämättä. Siis nytkihä niillä on molemmilla isot pussilakanasetit.”

Pyysin Elinaa kertomaan jonkin tarinan, joka muumeista tulee ensimmäisenä mieleen. Hän kertoi tarinan siitä, kun Siiri syntyi.

”Pikku Myyhän on mejän leidi. Äiti ku näki Siirin ensimmäisen kerran, niin se sano, et se on ku Pikku Myy, ku se oli sellainen pikkunen. Se oli aika pitkään pikku Myy, ennen ku saatiin neidille nimi. Ehkä siinä on vähä persoonassa sammaa, kovapäisyyttä pieneen kokoonsa nähden.” (Haastattelu Elina kanssa 16.10.2012.)

Muumimukeista ja siitä kuinka niitä käytetään Elina kertoi, että kaikki muki ovat käytössä. Hän kuitenkin lisää, että lapset ovat hyvin tarkkoja omista mukeistaan. He ilmoittavat aina,

jos joku sattuu ottamaan heidän oman mukinsa. Etenkin Siiri on hyvin tarkka niiden käytöstä. Hän myös kertoo, että muumimukit on aina pestävä käytön jälkeen, kukaan perheenjäsenistä ei jätä mukeja minnekään lojumaan.

”Jossain vaiheessa mietin, että ois kiva ollu penskoilleki jottain tiettyjä silleen jemmata, mutta ku ne on halunnu ne ottaa, niin nehä on niitten omia. Se Stockan-muki ois ehkä ollu just sellainen, mutta..” (Elinan haastattelu 16.10.2012.)

Elinan lempihahmo on Haisuli. Elina sanookin: ”Onhan se ilkimys, muttei se silti oo sellainen, minkä kuvan siitä saa. Ehkä siinä on enemmän sellaista särmää, ku muissa muumihahmoissa.” Muumimukeista puhuessamme Elina mainitsee, että hänen mielestään se on koukuttavaa ja tarttuvaa. Hän myös lisäsi, että muumeilla rahastetaan.

Seuraavaksi pyysin Elinaa sanomaan, mitä hänelle tulee ensimmäisenä mieleen esittäessäni erilaisia muumeihin liittyviä sanoja. Alla ovat saamani vastaukset:

Tove Jansson: Hyvät tarinat, idea niissä tarinoissa, ei välttämättä tarvii niitä hahmoja nähä.

Muumi: Valkosta

Muumitalo: Ah, mie haluisin sellaisen. (naurua)

Muumimuki: Pakollisia heräteostoksia, eikös heräteostokset oo sellaisia, ettei niitä ajattele. Muumit taas on vähä sellaisia, ettei oo pakko ostaa, mutta silti vois ehkä taas yhen ostaa.

Haastattelun ohessa ilmenee, että Elinassa on keräilijään muutenkin, sillä hänellä on postimerkkejä ja muun muassa Tove Janssonin juhlakolikko ja muita erikoisia kolikoita säilössä. Elina keräilee myös muun muassa postimerkkejä. Tällöin selviää myös, miksi muumimukeja ei ole näkynyt missään. Elina kertoo, että muki on edelleen hänen entisen miehensä luona, vaikka Elina on usein pyytänyt mukit takaisin.

6 Tulokset

6.1 Havainnointi käytännössä

Havainnoidessani Tiinaa ja Elinaa käytin erilaisia havainnoititapoja. Tuntiessani Tiinan useiden vuosien varrelta minun oli hankalampi ottaa ulkopuolisen havainnoijan asema, sillä Tiina halusi keskustella kanssani kuulumisista ja muista aiheista. Huomasin kuitenkin hänen arjestaan runsaasti asioita, joita en aiemmin ole huomannut. Elinaa havainnoidessa kykenin seuraamaan tilanteita runsaasti hiljaa. Sain kirjoitettua eri tilanteita osuvasti ylös. Elinaa havainnoidessa oli vain hankalampaa se, etten tunne häntä ja hänen perheenjäseniään kunnolla ja olin hänen kanssaan lähestulkoon jatkuvasti ainoastaan Nuosuhteessa. Molemmissa tilanteissa oli omat hyvät ja huonot puolensa. Tuttuudessa hyvänä puolena oli se, että pystyin tekemään paremmin päätelmiä hänen lauseiden ja eleiden perusteella. Huonona puolena oli taas se, etten päässyt havainnoimaan Tiinaa hiljaa ja asioita muistiin kirjoittaen niin paljon kuin olisin halunnut. Elinan kanssa sain tehtyä paljon muistiinpanoja ja tein päätelmiä puolueettomammin kuin Tiinan suhteen.

Havaintoja tehdessäni ja niitä litteroidessani huomasin, että tutkimus oli saanut uuden suunnan. Muumimukit olivat lähtökohta valitessani tutkimuskohteita, mutta pian ne jäivät taustalle ja ihmisten omat arjessa tapahtuvat tarinat nousivat keskiöön. Muumimukit eivät juuri vaikuttaneet tutkimuskohteideni tapaan käyttäytyä, vaan ne olivat ”kivoja” oheistuotteita. Tietenkin muumiaiheiset tuotteet ovat suuri osa kyseisten henkilöiden arkea ja täten vaikuttavat heidän elämäänsä ja sosiaaliseen käyttäytymiseen paljon. Kuitenkin havainnoidessani heidän käyttäytymistään muumimukien ollessa läsnä tai ei, keskustelun laatu tai tyyli ei niinkään vaihdellut. Tiina ja Elina ja heidän lähipiirissään olevat ihmiset toimivat arjessaan käyttäen useita tuotteita, mutta pääasiassa vain keskustellen ”normaaleista” aiheista. Keskusteluiden aiheet ja tavat käyttäytyä syntyivät yleensä jonkin tietyn sanan muistuttaessa heitä jostain toisesta tarinasta. Esimerkiksi Tomi siirtyi keittiöön hakemaan itselleen kupillisen kahvia, kun Elina pyysi ystäväänsä Ullaa kahville. Myös päivän aikana tapahtuneet asiat jatkuivat keskustelun aiheena päivän mittaan. Elina muun muassa kertoi paljon kädessään olevasta vauriosta, koska oli juuri sinä samaisena päivänä saanut postitse tuloksia käteensä liittyen. Hän kertoi kädestään minun lisäksi myös

vierailulle tullee ystävälleen Ullalle. Molempien tutkimuskohteideni lähipiirissä oli henkilöitä, jotka tulivat mainituiksi tai olivat lähimaailmassa heidän kanssaan. Elinan elämässä selkeästi hyvin tärkeitä henkilöitä tutkimuksen aikaisella Nyt-hetkellä olivat hänen lapsiensa lisäksi Miro, Ulla, hänen muu perheensä sekä myös hieman negatiivisessa mielessä hänen entinen miehensä. Tiinalle tärkeitä henkilöitä olivat hänen poikaystävänsä Niko sekä useat ystävät, kuten Mari, jo lapsuudesta tuttu hyvä ystävä, sekä osa hänen nykyisistä luokkakavereistaan sekä myös minä itse.

Tutkimusta tehdessäni niin Tiina kuin Elinakin läpikäyvät elämässään suuria muutoksia. Tiina tekee muuttoa toiselle paikkakunnalle vasta hänet kihlanneen Nikon kanssa ja Elina läpikäy eroa sekä uuteen parisuhteeseen astumista ja sitä, kuinka hänen lapsensa siihen reagoivat. Haastatellessani Tiinaa ja Elinaa selvisi, että muumit ovat olleet osa heidän elämäänsä lapsuudesta lähtien. Tiinalla muumit ovat taas olleet osa hänen elämäänsä pääasiassa *Muumilaaksojen tarinoita* -sarjan ja oheistuotteiden välityksellä. Elina on kokenut mummien kanssa enemmän, hän on myös osittain lukenut muumiteoksia ja nähnyt televisiosta erilaisia mummiversioita. Elina on myös välittänyt muumitarinoita lapsilleen näiden lapsuudesta asti. Hän kertoi muun muassa esikoisensa Tomi saapuneen kotiin muumilakanoihin käärittynä. Elinan nuorimmaista on taas kutsuttu Pikku Myyksi pienen kokonsa takia. Molempien tarinoista ja kodeistaan näkyi selkeästi mummien vaikutus heidän elämään. Elina mainitsi lempimukikseen Haisuli-mukin, jota hän ei edes omista. Hän kertoi pitävänsä Haisulin luonteesta ja voinkin sanoa, että heidän luonteissaan oli paljon samankaltaisuutta. Molemmista paistaa itsepäisyys ja hyväsydämyys. Tiinan lempimuki taas on Primadonnan hevonen -muki ja myös hänen ja mukin välillä on selvä yhteys. Tiina on hyvin naisellinen ja vaateliias nainen, joka saa poikaystävän tekemään hyvin usein oman tahtonsa mukaan. Minun lempimukini on taas mustavalkoinen Seikkailija-muki. Palan halusta päästä matkustamaan ja kokemaan elämää myös Suomen ulkopuolella. Olen aina valmis uusiin seikkailuihin, vaikka luonteeltani olenkin hieman ujo. Mukit siis selkeästi kuvastavat käyttäjiensä luonteenpiirteitä ja korostavat niitä samalla myös muille ihmisille.

Huomasin, että minulle helpointa tutkimuksen suorittaminen oli Elinan kanssa, sillä pystyin olemaan tarkkailijan roolissa havainnointien aikana. Tutkimuksen aikana oli välillä hankalaa kehittää Elinan kertomista tarinoista selkeää kuvaa, sillä ihmiset, jotka hänen

kertomuksiinsa liittyivät, olivat usein minulle tuntemattomia. Jouduin luomaan useita Nuosuhteita havainnointien aikana Elinan kertomiin yksityiskohtiin liittyen. Tiinan kertomat tarinat minun oli helpompi visualisoida itselleni, sillä tiesin useimpien hänen kertomuksissaan olevien henkilöiden ulkonäön, tai olen jopa hyvä ystävä heidän kanssaan. Ajottain olin saattanut jopa kuulla tarinan jo ennakkoon yhteiseltä ystävältä. Tiinan kanssa havainnoidessa ajauduin ajottain melko suureen osaan itse havaintoja, sillä keskustelimme yhdessä arkeemme liittyvistä tapahtumista.

6.2 Muumimukit osana tutkimuskohteiden elämää

Muumimukien keräilyllä voi olla erilaisia asteita. Minä itse olen huomannut, että tutkimuksen aikana minuun on iskostunut havainnoininkohteilta muumi-innostuneisuus. Aloittaessani kyseistä tutkimusta en uskonut muumikokoelmani kasvavan, mutta olen saanut muun muassa ystäviltäni muumimukeja lahjaksi ja olen itse ostanut itselleni erilaisia muumituotteita. Olen ostanut itselleni muun muassa kaikki lempihahmoni avaimenperinä, näihin lukeutuvat Pikku Myy, Mörkö, Haisuli ja Nuuskamuikkunen. Ennen tutkimuksen aloittamista en pitänyt Nuuskamuikkusesta juuri lainkaan, koska käsitykseni hänestä oli muodostunut vain *Muumilaakson tarinoita* -sarjan mukaan. Lukiessani Janssonin kirjoja huomasin, että Nuuskamuikkunen on aivan erilainen hahmo kuin olin luullut.

Tiinan muumimukikeräily on myös lähtenyt ystäviltä tai perhetuulta, sillä aluksi hän ei varsinaisesti ollut toivonut mitään muumimukeja itselleen. Hän vain alkoi saada niitä lahjaksi, mutta pian keräilystä tuli intohimo. Hän pyysi itse tiettyjä mukeja lahjaksi ja sai niitä aina erikoistilanteissa, kuten syntymäpäivälahjaksi tai joululahjaksi. Tiinan haastattelun perusteella ilmenee muun muassa se, että hänen keräilyasteensa on runsaasti muuttunut ensimmäisen ja viimeisen mukin välillä. Aluksi hän ei varsinaisesti välittänyt mukeista ja viimeisintä mukiaan (Stockmann-juhlamuki) hän ei aio edes ottaa käyttöön. Keräilyn loppupuolella hän on ryhtynyt rajoittamaan ihmisten muumimukien käyttöä, sillä osaa mukeista saa käyttää vain Tiina itse. Tiina on myös alkanut itse tuomaan vierailleen mukit, jotta pystyy valitsemaan, mitä käytetään. Valitessaan vierailleen mukit osoittaa Tiina vieraalleen tiettyjä asioita. Ojentaessaan vierailleen tietynlaisia mukeja ihmisiä lokeroidaan tiettyihin lokeroihin. Hän ojensi minulle jokaisella vierailukerralla Muumimamma-mukin ja

näin ollen teki minun persoonallisuudestani tietyn yleistyksen. Ojennettuaan minulle Muumimamma-mukin keskustelimme ystävien kesken siitä, etten ole äärimmäisen lapsirakas. Mukien antaminen voi osoittaa ihmisen persoonallisuudesta piirteitä myös ironisesti, kuten tässä kyseisessä tapauksessa. Mukeilla projisoidaan ihmisten välisiä suhteita. Tiinalle muumimukeissa tärkeää on niiden uutuus, värimaailma, niihin liittyvät muistot sekä henkilö, jolta hän on mukin saanut. Tällä hetkellä Tiinan lempimuki on Primadonnan hevonen. Kyseisen mukin hän sai poikaystävältään, koska tämä halusi piristää Tiinaa, joka kärsi huonosta päivästä. Tiinan mielestä muki on myös miellyttävän värinen. Tiina on katsonut *Muumilaakson tarinoita* –sarjaa, joten hän tietää, mitä Primadonna ja tämän hevonen kuvastavat, sillä sarjassa Primadonna ja myös tämän hevonen saavat miehet tekemään tahtonsa mukaan. Tiina kuvastaakin mukia käyttämällä omaa naisellista viehätysvoimaansa. Vähemmän merkityksellisiä mukeja Tiinalle olivat muun muassa Tiuhti ja Viuhti –mukit, joita hänellä on kaksi kappaletta. Tiina ei muista, milloin tai keneltä hän on kyseiset mukit saanut. Tiina ei pidä Tiuhti- ja Viuhti-hahmoista ja hänen mielestään muki on myös ruman värinen. Tiinalle osalla mukeilla on selkeästi tunne-arvoja, mutta muun muassa Stockmann-juhlamukista huomaa, että sillä on enemmänkin rahallista arvoa. Hän ei uskalla käyttää mukia, koska tietää sen olevan tulevaisuudessa todella arvokas. Tiina ei kiellä, ettei tulisi joskus ehkä myymään kaikkia mukejaan. Tiinan on saanut Nikon kohtelemaan muumimukeja niin kuin hän haluaa, joten hän on käyttäytymisellään saanut poikaystävänsä ja myös muut ystävät toimimaan hänen muumikoodiensa mukaan. Niko kertoi huuhtelevansa muumimukit sen takia, ettei halua Tiinan huutavan tälle asiasta enää. Niko ei itse varsinaisesti arvosta mukeja, mutta käyttäytyy Tiinan haluamalla tavalla estäkseen mahdolliset riidat.

Elinalla itsellään on muutama muki, mutta pääasiassa hän on kuitenkin kerännyt mukeja lapsilleen. Hän itse kuitenkin sanoi, että ”Lasten varjolla äiti kerää.” Tavallaan kumpikaan tutkimuksenkohteista ei itsenäisesti kerää mukeja, sillä Tiina ei ole itse ostanut ainuttakaan mukia itselleen ja Elinakin kerää mukeja lastensa puolesta. Elina on ostanut mukeja lastensa lisäksi myös useille tuttavillean, sillä hänen mielestään ne ovat helppoja ja hyviä lahjoja. Elinan taloudessa kaikkia mukeja saa käyttää, mutta hänen lapsensa kuitenkin muistuttavat käyttäjiä, jos heillä sattuu olemaan kädessään juuri lapsen oma muki. Siiri on erityisen tarkka omista mukeistaan, mutta Tomi ei niinkään enää. Elinalle mukien

keräämisessä on tärkeintä niiden antaminen toiselle ja siitä ilontunteiden saaminen. Hän ei osta itselleen mukeja, eikä ole myöskään vielä keneltäkään saanut Haisuli-mukia, josta on haaveillut jo pidemmän aikaa. Elina pitää asioiden keräämisestä, muttei hän kerää tiettyjä tavaroita sen takia, että ansaitsisi niillä tulevaisuudessa runsaasti rahaa.

Molemmat tutkimuksenkohteet sanoivat minulle, että muumi-innostuneisuus on tarttuvaa ja en epäile tätä kyllä hetkeäkään. Tapa, jolla Tiina ja Elina puhuivat mukeistaan ja niihin liittyvistä muistoista, oli mielenkiintoista kuuneltavaa. Uskon, että syy omaan kasvavaan innostuneisuuteeni on kuitenkin myös Janssonin tarinoiden perehtyminen.

6.3 Vinkkejä havainnointitilanteisiin

Havaintoja tehdessä kannattaa pitää paperia ja kynää esillä jatkuvasti ja kirjoittaa ylös kaikkea mitä ennättää. On kuitenkin hyvä huomioida havainntojen tärkeysjärjestys, sillä kaikki tapahtumat ja puheet on lähestulkoon mahdoton kirjata ylös. Tilanteet voi toki videokuvata tai nauhoittaa, mutta useimmat jännittävät kuvaamista ja saattavatkin käyttäytyä hieman normaalista poiketen. Itse kirjoitinkin suurimman osan havainnoistani vihkoon ja ainoastaan muutaman kerran kuvasin tilanteet. Videokuvatessa eteeni tuli suurempi työmäärä, mutta sain kuitenkin tarkemmin kirjattua erilaisia reaktioita, äänenpainoja ja ilmeitä. Kirjatessani tilanteita suoraan vihkoon pystyin kuitenkin kirjaamaan runsaasti muistiinpanoja tekstin reunalle. Videokuvatessa kirjoitin toki myös muistiinpanoja, mutta litterointivaiheessa saatoin epäillä, olinko tarkoittanut kyseisen kommentin juuri siihen kohtaan. Kuvien ottaminen on myös kannattavaa, sillä niillä saa elävöitettyä tapahtumia ja luotua itselleen useampia muistijälkiä tulevaisuuden varalle. Kannattaakin miettiä, kuinka paljon aikaa on kyseisen työmäärän selvittämiseen ja valita työstämiskeino sen mukaan. Ennen havainnointitilannetta voi itselleen tehdä ennakkolistan asioista, joita kannattaa huomioida tai joita voi kirjoittaa itselleen ylös. Esimerkiksi ennen tilanteeseen sijoittumista on voinut tehdä itselleen kyselylistan, joihin voi rastittaa tietyn vaihtoehdon, jos tämä tilanteen edetessä toteutuu. Tässä listassa voi olla esimerkiksi sellaisia kohtia, joihin voi merkitä, kuinka monta henkilöä tilanteessa on mukana, minkä ikäisiä he ovat tai millaiselta heidän motivaationsa tilanteen suhteen on. Tämä lista on joillekin hyödyllinen, mutta toisilla se saattaa herpaannuttaa keskittymistä tilanteisiin liikaa.

Joillakin tutkimuskohteilla pelkkä tieto siitä, että joku havainnoi, muuttaa heidän käyttäytymistään. Tällaisessa tilanteessa saattaa tulla esiin preferenssirakenne, joka tarkoittaa sitä, että ihmiset suosivat tietyissä tilanteissa tietynlaisia vastauksia. Esimerkkinä preferenssirakenteesta toimii muun muassa se, että vanhempien henkilöiden kanssa keskustellessa itsensä saattaa esitellä mieluummin vaatemyyjänä kuin esimerkiksi opiskelijana. (Suoninen 1993, 65.) Toinen kohteista oli minulle kuitenkin hyvin tuttu ja huomasin, että hän käyttäytyi samalla tavalla kuin aiemmin. Elina on minulle osittain tuttu. Saamani tulokset ovat hyvin totuudenmukaisia, sillä Elina ei minua varsinaisesti jännittänyt avoimen luonteensa ansiosta. Tiinaa havainnoidessa minulla oli enemmän hankaluuksia asioiden ylös kirjoittamisessa, koska hän kyseli minulta niin paljon kysymyksiä ja keskustelimme arkisista asioista, niin kuin aina muulloinkin kuin näemme. Tiinan luona käydessäni paikalla oli usein vain yksi henkilö hänen ja minun lisäksi. Elinan luona taas oli usein enemmän henkilöitä havainnoitavana. Mitä useampi henkilö tilanteessa vaikuttaa, sitä enemmän työtä edessä on.

Kirjatessa ylös asioita kannattaa huomioida, mitä on sanottu ja kenelle. On hyvä pitää mielessä myös se, mikä mahtaa olla kyseisen henkilön motivaatio tai päämäärä, johon hän sanoillaan tähtää. Tärkeää on kiinnittää huomiota tutkimuskohteen äänenpainoon, ja hänen kehonsa lähettämiä vinkkejä ei myöskään kannata jättää huomioimatta. Ihmisten käyttäytymisestä on tärkeää huomioida, mitä he tekevät, mutta yhtä tärkeää on mainita myös asiat, joita he jättävät tekemättä. Esimerkiksi Tomi tehdessä matikan läksyjä hänen asentonsa oli jatkuvasti hieman kasassa. Hän keksi jatkuvasti tekosyitä tehtävän tekemättä jättämiseksi. Elinan kysyessä häneltä syitä tehtävien teon laatuun ja vääriin vastauksiin olivat Tomi vastaukset hyvin lyhyitä ja jyrkästi sanottuja. Hänen äänenpainonsa vaihteli ilkeästi ja napakasta, huokailevaan ja hitaaseen. Ilkeistä kommentteista voi päätellä, että Tomi halusi tilanteen olevan nopeasti ohi, ja ettei Elina kysyisi häneltä enää lisää kysymyksiä.

Itseään havainnoidessa hankalinta on kirjoittaa asiat ylös totuudenmukaisesti, sillä ajoittain saattaa miettiä, kuinka muut ottavat asiat vastaan. Tapahtumia ja omaa käytöstä tulee pohtia enemmän ja tehdä siihen perustuen varsinaiset johtopäätökset tilanteista ja esimerkiksi asioista, joita on toisille tullut sanotuksi. Itseään havainnoidessa ei varsinaisesti näe omia eleitä, joten niitä on vaikea kuvailla toisille. Tästä syystä toisen reaktiot saattavat tulla

yllätyksenä, sillä usein ainakaan itse en ajattele sanoneeni jotain asiaa esimerkiksi niin tylästi, kuin mitä toisen reaktio antaa ymmärtää. Voin vain arvella elekieleni viestineen henkilölle jotain toista. Havainnoidessani useita eri keskustelutilanteita huomasin, kuinka ihmiset olettivat toisen olevan perillä puhuttavasta aiheesta, vaikkei se mitenkään ole mahdollista. Hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta on se hetki, jolloin Elina kertoi Ullalle puhelimitse siitä, kuinka hän sai haavan sormeensa. Haavan saatuaan hän kuvaili ystävälleen ottaneensa itseltään verinäytteen. Pian Elina joutuikin antamaan enemmän selontekoja. Tilanteita havainnoidessa kannattaakin huomioda tarkasti, kuinka niukasti informaatiota ihmiset toisilleen antavat. ”Paljon jää mainitsematta siitä, mistä puhutaan, ja silti molemmat osapuolet olettavat, että keskustelun kohteena olevan asian merkitys on molemmille riittävän selvä” (Heritage 1996, 89). Usein käsikirjoittajat saattavat syyllistyä tilanteiden liialliseen purkamiseen, mutta arjen tapahtumia havainnoidessaan huomaa, että ihmiset osaavat päätellä asioita hyvin harvoillakin tiedonjyvillä. ”Yhteisymmärrys voidaan saavuttaa kuitenkin vain, jos osapuolet täydentävät toistensa puhetta nähdyllä, mutta huomaamattomalla taustatulkinnalla sitä mukaan kuin toinen puhuu” (Heritage 1996, 101).

Havainnoititilanteista kannattaa muistaa se, että tilanteet etenevät jatkuvasti; ne eivät koskaan jää paikoilleen. Asiat kehittyvät jatkuvasti suuntaan tai toiseen. ”Suurimman osan jokapäiväisestä elämästään tavalliset yhteiskunnan jäsenet viettävät selostamalla ja kuvaamalla toisilleen asiainiloja” (Heritage 1996, 138). Tärkeää on tietää, kuinka näitä lauseita voidaan tutkia. Lauseiden tulkintaan vaikuttavat muun muassa esiintymiskonteksti, sosiaaliset suhteet sekä inhimilliset päämäärät (Heritage 1996, 152). Analyysihetkissä voidaankin pohtia muun muassa seuraavia asioita:

1. Vastaako lause sen hetkistä kontekstiä?
2. Tuodaanko erimielisyydet esiin liioitellusti?
3. Käytetäänkö eufemismejä?
4. Mihin äänensävyyn lause on sanottu?

Useat keskustelutoiminnot toteutuvat toimintopareissa, joita kutsutaan vieruspareiksi. Vieruspareja ovat muun muassa tervehdykset ja kysymys- ja vastaustilanteet. Vierusparit ovat vierekkäisiä lausumia, jotka ovat eri puhujien tuottamia, sekä yhteenliittyneitä, sillä ne vaativat sekä tietyn etujäsenen että myös jälkijäsenen. Vieruspariesimerkkinä voin käyttää tilannetta, joka tuli eteen ollessani Elinan luona ensimmäistä kertaa:

Elina: Otat sie kahvii?

Ira: Joo, voisin mie vaikka ottaaki.

Elina: Maitoo? Sokerii?

Ira: Maitoo.

Tilanteessa minä hyväksyin Elinan esittämän pyynnön yhteisen kahvihetken viettämisestä. Jos olisin kuitenkin esimerkiksi kieltäytynyt tilanteesta, olisin joutunut esittämään hänelle selonteon, eli syyn siihen, miksi en aio ottaa kahvia. Ymmärrettäviä syitä olisi esimerkiksi ollut, etten juo kahvia. Minun kuitenkin hyväksyessä hänen pyytönsä vierusparirakenne sai hyväksytyn päätöksen. Jos en olisi edes vastannut hänen esittämänsä kysymykseen, olisi Elina tehnyt motiiveistani, aikomuksistani intuitiivisen päätelmän. Ihmisillä on aina tapana kehittää ymmärrettäviä selityksiä itselleen, jos tilanteet eivät mene odotetusti. (Heritage 1996, 241 – 242.) Ihmisten esitettäessä kysymyksiä toisilleen he yleensä olettavat, että toinen tietää vastauksen kysymykseen. Jos näin ei kuitenkaan ole, on ymmärrettävää, jos toinen yrittää parhaansa mukaan vastata tai esittää lisäkysymyksiä tilanteeseen liittyen. Tällaisissa tilanteissa selonteko ottaa vastauksen paikan. Selonteot ovat keino ylläpitää sosiaalista solidaarisuutta. (Heritage 1996, 245, 266.)

Keskustelun päätyttyä ihmiset miettivät, milloin on sopiva hetki aloittaa seuraava keskustelu. Vierusparirakenteessa on kaksi vastaustyyliä, joko hyväksynnän tyyli tai torjunta. Hyväksynnän tyylille olennaista on se, että puhujan ehdotus hyväksytään ilman viivytyksiä. Torjunnalle yleisiä ovat taas viivytykset, selonteot, pikkusanojen, kuten no tai tota käyttäminen sekä kieltäytymisosoitus. (Heritage 1996, 263.) Jossain tilanteita viivyttely on osa pyynnön torjuntaa, mutta ensimmäiselle puhujalle tämä on mahdollisuus muuttaa omaa ehdotustaan, ennen kuin toinen puhuja ennättää vastata. Viivyttely on myös keskustelunkeino, jolla voidaan ennalta ehkäistä potentiaalisesti kasvoja uhkaava kieltäytyminen. (Heritage 1996, 275.) Tällaisesta tilanteesta paras esimerkki on Tomin ja

Elinan välinen keskustelu, jolloin Tomi koettaa välttää kasvojen menetyksen lisäksi myös läksyjensä tekoa.

Ihmiset käyttäytyvät tietyllä tavalla päästäkseen lähemmäksi omia päämääriään. Ajottain käytös saattaa tulla väärinymmärretyksi ja tällaisessa tilanteessa selontekojen teko on ainoa vaihtoehto päästä jälleen lähemmäksi päämääriään. Olen huomannut, että esimerkiksi Facebookissa keskustellessa ystävien tai tuttavien kanssa on vaikeampaa kommunikoida selkeästi, sillä toinen ei näe eleitä tai kuule äänensävyä. Pelkkä äänensävy voi nimittäin tehdä samasta ilmaisusta ironisen, vakavan tai hauskan (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 31). Kyseisessä sosiaalisessa mediassa on useita ilmaisia helpottavia hymiöitä, joiden käyttö ei kuitenkaan vastaa todellista kasvokkain tapahtuvaa kommunikointia. Tällaisissa keskusteluissa huomaakin, kuinka tärkeää ymmärretyksi tulemisessa on kanssaihminen kokonaisvaltaisen olemuksen näkeminen. Tärkeää on huomioida myös, kuinka keskustelussa mukana olevat henkilöt näyttävät tulkitsevan edellisen puheenvuoron tai edeltävän puheenvuoroketjun.

Kehotankin muita etnometodologisiin tutkimuksiin ryhtyviä valitsemaan tutkimuksenkohteeksi ennestään tuntemattomia tai vain osittain tuttuja henkilöitä. On helpompaa tutkia ja tehdä päätelmiä henkilöstä, johon ei ole niin suurta sidettä ennestään. Havainnoista tulee selkeämpiä ja totuudenmukaisempia, kun havainnoinnin kohteeseen ei ole luonnut liian läheistä suhdetta. Tuttua henkilöä tarkkaillessa tietää kuitenkin enemmän asioista, joista hän kertoo ja osaa luoda tapahtumista laajemmat kuvat. Näitä ei välttämättä vain saa kirjattua ylös niin kattavasti kuin vierasta ihmistä havainnoitaessa.

7 Pohdinta

Opinnäytetyö aiheita miettiessäni en olisi uskonut pääseväni osaksi useiden ihmisten arkea. Toisten arkeen astuminen oli mielenkiintoista ja opettavaa. Olen huomannut havainnoivani runsaasti eri asioita, vain kävellessäni kaupungilla tai viettäessäni aikaa ystävieni kanssa. Nykyään mietin tarkemmin, mitä ihmiset sanoillaan ja eleillään todella tarkoittavat. Tämä on erikoisen tärkeä taito käsikirjoittajalle. Olenkin onnellinen ryhtyessäni tutkimaan ja

hyödyntämään sitä, millaisia sääntöjä ihmiset arkikäyttäytymisessään noudattavat. Käsikirjoittajien tulee kirjoittaa käsikirjoituksissaan koskettavia havaintoja. Tämä ei tule onnistumaan, jos ihmiset eivät pysty samaistumaan tilanteisiin lainkaan. Onkin ehdottoman tärkeää saada ihmiset samaistumaan henkilöiden kokemuksiin tilanteisiin, ja tämä onnistuu vain, jos käsikirjoittaja uskaltaa esittää tilanteet, niin kuin ne joko itse kokee tai tietää muiden kokeneen. Käsikirjoituksissa hahmojen tulee reagoida tilanteisiin totuudenmukaisesti. Tietenkin ihmisillä on erilaisia tapoja reagoida erilaisiin tilanteisiin. Näihin eri tapoihin pääsee käsiksi vain havainnoimalla ihmisiä ympärillään. Uskon, että jokaiselle käsikirjoittajalle tai tarinoiden kehittelijöille olisikin tarpeellista paneutua tarkasti joidenkin ihmisten arkeen, jotta osaisivat jatkossa kirjoittaa uskottavia ihmiskohtaloita omissa tarinoissaan. Tärkeää tällaisessa prosessissa on ottaa huomioon, että havainnoiteihin on syytä varata runsaasti aikaa ja muistiinpanovälineitä.

Tutkimusprosessin aikana perehdyin Tove Janssonin työskentelytapoihin ja hänen lukuisiin muumiteoksiinsa. Tämän tutkiskelun aikana huomasin ajautuvani syvemmälle Janssonin teoksiin ja löysin jokaisesta teoksesta omaa elämääni koskettavia teemoja. Uskonkin tämän takia ryhtyneeni ostamaan muumituotteita. Kuunnellessani myös muiden tutkimuksenkohteiden kertomuksia muumeista ja havaitessani heidän aidon innostuneisuutensa tuotteita ja tarinoita kohtaan huomasin sen tarttuvan myös minuun. Uskon, ettei minusta tule muumimukien kerääjää, mutten myöskään aio karttaa muumituotteiden ostamista opinnäytetyön teon päättymisen jälkeen. Tiina kertoi, kuinka häntä harmittaa se, että uusia ja harvinaisia muumimukeja tulee liian usein. Tämä on varmasti hankalaa jokaiselle keräilijälle ja etenkin sellaisille henkilöille, jotka eivät ole vielä aloittaneet keräämistä, sillä tuotteista tulee jatkuvasti harvinaisempia ja kalliimpia.

Huomasin, että ihmisen arkea havainnoidessa mikään tilanne ei ole tärkeämpi kuin toinen. Jokainen tapahtuma johtaa toiseen ja kasvattaa ihmisen Minää hetki hetkeltä. Esimerkiksi jos henkilö ei olisi sanonut jotain tiettyä lausetta, seuraava tilanne ei luultavasti olisi esiintynyt samalla tavalla. Mitään sanaa tai elettä ei voi pitää vähäpätöisenä, sillä se johtaa aina johonkin uuteen tilanteeseen. Ymmärtääkseen tapahtumia ihmisen tulee olla valmis tutkiskelemaan myös toisen tilanteiden ohella omaa elämäänsä ja tapaansa reagoita erilaisiin asioihin.

Jokaisen käsikirjoittajan täytyy ammentaa tarinoitaan joko omista kokemuksistaan, ystävien kokemuksista tai haaveista. Täten uskonkin, että toisen ihmisen arjen tutkiskelu auttaa luomaan ikimuistoisia ja uskottavia tekstejä. Havainnoindessani tutkimuksen kohteitani kirjoitin ylös runsaasti informaatiota. Käsikirjoituksia tehdessä ei kuitenkaan voi kirjoittaa jokaista hetkeä ylös, sillä näin tehdessään katsoja tai lukija varmasti kyllästyy. Käsikirjoituksessa on osattava antaa tarpeeksi informaatiota, jotta tekstin tarkoitus tulisi ilmi. Havainnointitilanteita kannattaa kuitenkin hyödyntää ja oppia niiden kautta ihmisten välisestä kommunikaatiosta. Havainnoimmalla ympärillä olevia ihmisiä saa käsikirjoittajat runsaasti aineksia uusien tekstien tekemiseen ja hedelmällisten henkilöhahmojen luomiseen. Tutkimukseni lähti muumimukeista, mutta siitä kehittyi jotain paljon suurempaa. Keskeiseksi teemaksi kasvoi nimittäin ihmisten käyttäytyminen arjen keskellä.

Lähteet

- Appadurai, A. 1988. *The Social Life of Things Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Ariely, D. Carmon, Z. 2000. Focusing on the Forgone: How Value Can Appear so Different to Buyers and Sellers. *Chicago: Journal of Consumer Research*.
<http://web.mit.edu/ariely/www/MIT/Papers/bb.pdf> 3.9.2012
- Chatman, S. 1986. *Story and Discourse Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Esar, E. 2005. A Hamburger by Another Name Costs Twice as Much. Teoksessa Kotler, P. Wong, V. Saunders, J. Armstrong, G. *Principles of Marketing*. Lontoo: Pearson Education Limited. 539 - 577.
- Happonen, S. 2007. *Vilijonkka ikkunassa. Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Heritage, J. 1996. *Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Husserl, E. 1995. *Fenomenologian idea: Viisi luentoa*. Helsinki: Loki kirjat.
- Iittala Group. 2012. *Astiasarjat*. www.arabia.fi/web/Arabiawww.nsf/fi/astiasarjat_muumi-valikoima_osat_ja_varit_mukit 16.9.2012.
- Jansson, T. 2008. *Muumit ja suuri tuhotulva*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Muumipappa ja meri*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Muumilaakson marraskuu*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2009. *Muumien kiehtova maailma*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Muumipapan urotyöt*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Näkymätön lapsi*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 1994. *Taikurin hattu*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Taikatalvi*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jansson, T. 2010. *Vaarallinen Juhannus*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jokinen, A. Juhila, K. Suoninen, E. 1993. *Diskurssiivianalyysin aakkoset*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kotler, P. Wong, V. Saunders, J. Armstrong, G. 2005. *Principles of Marketing*. Lontoo: Pearson Education Limited.
- Lappalainen, S. Hynninen, P. Kankkunen, T. Lahelma, E. & Tolonen, T. 2007. *Etnografia metodologiana lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Livson, D. 1991. *Muumilaakson tarinoita*. Jaksot 1-101.
- Marx, K. 1975. ”Grundrissen” Johdanto. Pori: Satakunnan Yhteisvoima Oy.
- Niskanen, E. 2010. *Finnanimation. Animaatio ala Suomessa vuonna 2010*.
<http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/5/fid/21/> 17.9.2012
- Renfrew, C. 1988. *Varna and The Emergence of Wealth in Prehistoric Europe*. Teoksessa Appadurai, A (toim.). *The Social life of Things Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge & New York: Cambridge University Press. 141 - 169.

- Ruckenstein, M. Suikkanen, J. Tamminen, S. 2011. Unohda innovointi: keskity arvonluontiin. Helsinki: Sitra. <http://www.sitra.fi/julkaisut/sitra291.pdf>
17.9.2012
- Schütz, A. 2007. Sosiaalisen maailman merkityksessä rakentuminen johdatus ymmärtävään sosiologiaan. Tampere: Vastapaino.